

'68-asok, neokonzervatívok, konzervatív populisták és a kereszténydemokrácia

(Történetek és elmélkedések az 1968-as diáklázadások 50. évfordulójának emlékére)

1.) Bevezetés

Amikor John F. Kennedy (1917-1963) híres elnöki beiktatási beszédében (1961.01.20.) arról beszélt, hogy „a fáklyát az amerikaiak egy új generációja vette kezébe – akik ebben az évszázadban születtek, akiket háborúk edzettek, akiket kemény és keserű béke fegyelmezett, akik büszkék ősi örökségünkre – és akik nem hajlandók megengedni az emberi jogok lassú megszüntetését, amelyekhez ez a nemzet mindig is híű volt, s amelyekhez itthon és szerte a világon hűek vagyunk ma is”¹, még senki sem gondolta, hogy víziója világméreteken válik valóvá és valóban a fiataloktól kap elsöprő erejű támogatást a 1960-as években. Igaz, az elnököt, illetve politikai örökösét, az öccsét is utóbb meggyilkolták (1968), és ezt az új, robbanásszerű változást generáló generációt már nem a világháború, hanem a Koreai-, a Vietnami-, a gyarmati függetlenségi- és a hidegháború edzette, de 1968-ban valóban – a világtörténelemben egyedülálló módon – szinte az egész világon egy fiatal nemzedék adott hangot (és nem minden esetben békés úton) elégedettségének. Ebben az évben „a világ 56 országában voltak diáktiltakozások, közöttük 22 európai országban”², ami nemcsak azt jelezte, hogy számtalan társadalmi feszültség kulminálódott ebben az időszakban, de azt is, hogy ez az új nemzedék igényt tart arra, hogy beleszólása legyen a jövője alakulásában. A különböző megmozdulásokhoz természetesen esetenként számos más korosztály is csatlakozott a haladó értelmiség, a kulturális elit és időnként a munkások képviselőinek soraiból is. És bár a megmozdulásokat mindenhol leverték, leállították, kifárasztották, vagy erőszakba torkoltak, de a követelések egy része, legalábbis a kapitalista és demokratikus euro-atlanti térségben vagy megvalósult, vagy jelentős hatással volt a változásokra az egész világon, amelyek persze nem minden esetben voltak pozitívak.

A nemzedéki jelleget alapvetően határozta meg a világháborút követő népesedési „boom”. A '60-as években nőtt fel az az új nemzedék, amelyik már nem tapasztalhatta meg a világegés traumáját, illetve az ezt követő szükségszerű szorongásokat és esetleges lelkiismert-furdalásokat, viszont számszerűleg is komoly tömeget képviseltek. Franciaországban például „az egyetemi diákság lélekszáma a hatvanas évek végére – alig tíz év leforgása alatt – csaknem megháromszorozódott: a korábbi kétszázötvenötzezerről ötszáznyolcvanezerre emelkedett”. Közülük kerültek ki a későbbi zöld párti Európa-parlamenti képviselő Daniel Marc Cohn-Bendit (1945) által vezetett mozgalom tagjai, akik az 1968-as megmozdulások „leghitelesebb képviselői”, és akik „keményen bírálják a kapitalizmust, a fogyasztói társadalmat, az imperializmust, a felsőoktatást, megkérdőjelezzik a polgári rendet, az 'önigazgatás' csodaszerét ajánlják a gyárfoglaló munkásoknak, és elutasítják az FKP 'demokratikus centralizmusnak' nevezett központi irányítását”³. Ugyanígy az Amerikai Egyesült Államokban 1965-re „a háború utáni demográfiai robbanás gyermekei megfelelő korúak lettek, a 15-24 év közötti lakosság 50%-kal nőtt öt év alatt”. Ez a népesség alkotta a fekete polgárjogi- és a vietnami háború elleni és más emancipációs mozgalmak derékhadát, miképpen az „előítélet mentes kultúra, a szabad szerelem, a marihuána, és a rock 'n' roll”⁴ híveinek nagy többsége is ennek a generációnak a képviselője volt.

Szó sincs arról, hogy a Vietnami-, vagy a hidegháborúnak a '68-as megmozdulások vetettek véget, vagy hogy az emancipációs mozgalmak megerősödése azonnali sikereket eredményeztek, hiszen többek között a nőjogi mozgalmaknak, a kisebbségvédelemnek, illetve rasszizmus ellenes harcnak manapság is bőven akad még tennivalója, vagy az életmód forradalom minden esetben a haladást és a hagyományos értelemben vett „jóerkölcsöt” szolgálta volna. Viszont mindaz, ami 1968-ban történt kétségtelenül nagy hatással volt legalábbis az elkövetkező negyven évben **morálra, társadalomra, gazdaságra, politikára, jogrendre, oktatásra, nevelésre, filozófiára, vallásra, médiára, kultúrára és technológiára** (lásd San-Francisco és informatikai forradalom). Nem azonnal és nem minden esetben egy időben, illetve a világ különböző részein eltérő mértékben. Még úgyis, hogy a '68-as mozgalmak jellemzően nem demokratikus jellegűkről híresültek el, meglehetősen erőszakosnak bizonyultak és a korabeli képviselőik sem feltétlenül maradtak hűek egykori önmagukhoz. Sőt néhányan az 1970-es években a terrorizmus útját választották, vagy többen a korábban általuk is bírált establishment részeivé váltak, végső esetben pedig egyesek végleg elmerültek a szex, a drogok és rock 'n' roll legmélyebb és már önpusztító bugyraiban.

Ennek ellenére „**akárcsak 1789, 1968 is határkő**” és például „a '68 előtti Franciaország nem, azonos a '68 utánival”⁵. Már rövidtávon sem. Charles de Gaulle (1890-1970) kíméletlenül verte le a francia diáklázadásokat és az új választást is megnyerte, de már 1969-ben kénytelen volt lemondani. Ugyanebben az évben Nyugat-Németországban a spanyol polgárháborút a köztársaságiak pártján megjárta Willy Brandt (1913-1992) választották meg kancellárnak, aki meghirdette a modern Németország politikáját, és nemcsak sokat tett az agyonhallgatott náci múlttal való szembenézésért, hanem kiváló keleti kapcsolataival a hidegháború fagyos légkörét is sikerült valamelyest oldania. Az Amerikai Egyesült Államok súlyos katonai, hidegháborús és belföldi rasszista konfliktusokba keveredett, de az 1960-70-es évek mégiscsak a kapitalizmus átmeneti szociális korrekciójáról, valamint a szegregáció felszámolásának szándékáról szólt.

A '68-as mozgalmak teljesen új látásmódot hoztak és azt is jelezték, hogy a fiatalok igényt tartanak a jövőjükkel kapcsolatos kérdések megvitatására. Többek között e mozgalmak hatására is a kapitalizmus számos elemében megszélidült, bár a profitéhes zabolátlanságát és ezzel a szociális érzéketlenségét végül mégsem sikerült kordában tartani. „A (...) **'politikai korrektség'** önkéntesen választott és betartott eszménye – amely előírja a hátrányos helyzetű kisebbségek, az idegenek, a 'mások', a szegények, szenvedélybetegek és egyéb szenvedők megvető és méltánytalan bírálatától, kigúnyolásától való

¹ J.F.Kennedy – Washington DC, 1961.01.20. (A XX.század nagy beszédei; Agave könyvek – 2006; 186.oldal)

² Forrás: George Katsiaficas (in Norbert Frei: 1968 - Diáklázadások és globális tiltakozás (Corvina Kiadó – 2008; 220.oldal))

³ Ádám Péter: A francia május (BBC History Történelmi Magazin – 2018.május)

⁴ Martin Booth: Az ópium története (Nyitott Könyvműhely Kiadó – Budapest, 2005; 225. oldal)

⁵ Ádám Péter: A francia május (BBC History Történelmi Magazin – 2018.május)

tartózkodást, nem is beszélve az ellenük való uszítás azonnali és energikus elítéléséről – , akármint vélekedjünk is róla, demokratikusabbá, egalitáriusabbá és befogadóbbá alakította a közbeszédet, jó hatással volt a médiákra és az intézményeken belüli diskurzusra.”⁶ Vagyis a liberális demokráciák számos új elemmel gyarapodtak, amelyek leginkább a jog-, a kisebbségvédelmet, az ökológiát, valamint az emancipációt erősítették. Egyes államok egy időre átláthatóbbak és az állampolgárok kevésbé kiszolgáltatottak lettek, a különböző művészeti ágak is új ihletre, formákra és energiákra leltek, az iskolák szabadabbak és függetlenebbek lettek, illetve kreatívabb fiatalokat neveltek. További számos más hatással is voltak, de így sem oldottak meg mindent és mindenhol a világban, sőt esetenként új feszültségforrásokat gerjesztettek (lásd pl.: kábítószer-, vagy pornó ipar).

Újabbban pedig a konzervatív populizmus 2000-es évek második felében való térnyerése időszakában már szinte minden baj forrásává, bűnbakká váltak. Van olyan vélemény, amely szerint a „68-as eszme a legdiktatórikusabb eszmék egyike. Nézzük meg, kik a példaképek. Mao Ce-tung, aki nyilvánvalóan gyilkos. Che Guevara – aki szintén nem tartozik azok közé, akivel szeretnék egy őserdőben tíz percnél többet tölteni, mert valószínűleg nem élném túl.”⁷ A párizsi megmozdulás résztvevői „egy dologban egyetértenek: szerelemben, békében és barátságban egyetlen dolog nincs, mégpedig a munka. Egészen egyszerűen ezek a fiatalok nem akarnak dolgozni.”⁷ Ráadásul – a náci múlt kibeszélésével – Németországban „elkezdik elhíttetni az emberekkel a kollektív büntudatot”⁷ is. Az emberek egyébként nem is tudják, mert nem tanítják meg nekik, hogy „mi ellen lázongtak Párizsban, és mi ellen Kelet-Európában, melyik volt az önfeláldozó, bátor felkelés, és melyik nem. (...) Magyarországon a 17 éves Bauer Sándor gyűjtotta fel magát a Nemzeti Múzeum kertjében, ő is az elnyomás ellen tiltakozott. Mi történt ezzel szemben Párizsban? Ott senki sem kockáztatta az életét”. 1968-at egyébként sem lehet „reálisan értékelni, ugyanis tényleg mítoszokból áll”⁷ és „68 utóélete is mítosz csupán”⁷, de azért mégiscsak „1968 egy új eszmerendszer kiindulási pontja”⁷ és „az Európai Parlamentben meghatározóak a 68-as eszmék követői”⁷. Végeredményben azonban erről az új eszmerendszerről „egyébként nagyon keveset tudunk”⁷, és azért teszik „megkerülhetetlenné 68-at, mert a hozzá kapcsolódó események, amelyek később jönnek létre, a hozzá vezető utat elfedik. Ennél zseniálisabb ötlet kevés van.”⁷ Viszont, „hogymennyire ragaszkodik a 68-as kitalált értékekhez a mai balliberális politikai elit az Európai Unióban az egy másik kérdés”⁷. Természetesen a „baloldali véleményterror”⁷ és a „mai migránsválság”⁷ is 1968-ból adódik, hiszen ez utóbbi egyes következménye annak, hogy a „gyerekvállalás felelőssége sem túl erős. Szeretkezz, ne háborúzz, ez a jelszavuk, de az ezzel járó felelősség már nem jelenik meg”⁷, úgyhogy 1968-tól „jóval kevesebb gyerek születik. Egyszerűbb importálni munkásokat és gyerekeket”⁷.

Az alábbiakban ez az esszé csupán arra tesz kísérletet, hogy bemutassa azt az 1960-as években a világban eluralkodó totális felbolydulást, amely különösen 1968-ban csúcsonyosodott ki, hogy azután szellemi megújulást, és teljesen új távlatokat nyisson a liberális demokráciák működésében, miközben ezzel párhuzamosan hozzájárult a létező szocializmusok életképességének illúzióvesztéséhez is. Különös figyelemmel azokra a korai neokonzervatív és – a liberális demokráciák napjainkban tapasztalható válsága miatt – az egyre népszerűbb jelenbeli konzervatív populista bírálatokra, amelyet a ’68-asokkal szemben megfogalmaznak, hiszen mint előbb láthattuk, vannak olyanok, akik szerint az 1968-as megmozdulások csupán a zűrzavarkeltést szolgálták, emiatt bármilyen közvetlen pozitív hatásukat is kétségbe lehet vonni, de képviselőit mégis folyamatosan szapulni kell, miközben a liberális demokrácia vívmányait viszont rájuk hivatkozva kell elítélni.

2.) A vietnami háború és a béke-, illetve fekete polgárjogi mozgalmak összefonódása

Az „Egyesült Államoknak soha nem voltak Indokínában területszerző ambíciói”⁸, csak tartottak tőle, hogy a francia gyarmatokból 1954-ben létrejött független államok (Laosz, Kambodzsa, Vietnam) végleg kommunista befolyás alá kerülnek. Az első külföldi katonai tanácsadók 1955-ben érkeztek Dél-Vietnamba, akik akkoriban még csak kiképzési és tanácsadói feladatokat láttak el, de az amerikaiak már a megelőző időszakban is jelentős pénzügyi (és fegyverszállítási) támogatást nyújtottak a brutális francia gyarmati erőknél (!). Viszont „1961. január 6-án Hruscsov meghirdette a harmadik világ felszabadító mozgalmainak támogatását, ami leginkább a kommunista gerillamozgalmak támogatását jelentette, amire az Egyesült Államoknak szintén választ kellett adnia”, és „Indokína alkalmas helynek mutatkozott arra, hogy az Egyesült Államok bizonyítsa erejét és akarátát a kommunista terjeszkedés megállítására”⁹.

A háború Lyndon B. Johnson (1908-1973) kormányzása (1963-1969) időszakában vált valóban súlyos katonai konfliktussá. Az amerikaiak valójában hadászati gyakorlótérnek használták a háborút, úgyhogy az új technikák széleskörű alkalmazása szörnyű következményekkel járt, és nem csak az emberi áldozatok nagyságrendjének tekintetében. Ez az oka a hihetetlen mértékű, de valójában elrettentésnek szánt tűzerőnek, a benzin alapú napalm gyújtóbombák általános alkalmazásának, valamint a dzsungelben kialakított „Ho Si Minh-ösvény” hálózat „megtisztítására” a biológiai vegyi fegyverek használatának. Ez utóbbi a talaj szennyezettsége miatt még manapság is hatalmas területeken teszi lehetetlenné a mezőgazdasági termelést. Az emberi életre és a magzat egészségére is veszélyt jelentő növényirtó vegyszerek 1962 és 1966 között pár hét alatt fejtették ki hatásukat, ezután azonban már 24 óra alatt ható anyagokat használtak („Agent Orange”), amelyek egyszerűen kiszáradították a lombzotatot a fákon. Különösen a két ország közötti demarkációs vonal, valamint a kambodzsai határ térségében, egyes területeken a talaj dioxin szennyezés mértéke még manapság is a határérték többszöröse.

A közvetlen amerikai vietnami katonai jelenlét időszakában (1955-1975) „összesen 8.762.000 amerikai teljesített katonai szolgálatot, (...) közülük körülbelül kétmilliónyian harcoltak ténylegesen Vietnamban. (...) Összesen 47.244 amerikai vesztette életét a harcokban, 153.329-en sebesültek meg súlyosan, 150.375 volt a ’könnyebb’ sérültek száma és 2.483-an

⁶ Tamás Gáspár Miklós: Volt egy álmunk (Vélemény; <http://nol.hu/> – 2013.08.18)

⁷ Vági Barbara: Mi a legnagyobb hazugsága 1968 mítosznak?(Bauer Béla) (<http://www.origo.hu/> – 2018.05.11) *századvég vezető kutató*

⁸ Paul Johnson: Az amerikai nép története (Akadémiai Kiadó – 2016; 870.oldal)

⁹ Erdős Attila: Modern hadviselés a vietnami háborúban (<http://www.grotius.hu/> – 2011)

tűntek el a harcok során. (...) Dél-Vietnamban körülbelül 300.000, Észak-Vietnamban 65.000 polgári lakos vesztette életét. A dél-vietnami hadsereg 223.748 halottat veszített, 570.600 volt a sebesültek száma. Az észak-vietnamiak becsült vesztesége **600.000 halott volt**, a sebesültek száma ismeretlen. (...) A haditengerészet és a légiereő összesen 527.000 bombázóbevetést teljesített, és 6.162.000 tonnányi robbanószert szórta le, ami az egész második világháború során ledobott amerikai bomba és egyéb robbanószer mennyiségének háromszorosa volt.”¹⁰

A bombázások intenzitása 1965. márciusától („Tonkini incidens”) robbanásszerűen nőtt és egyre nagyobb lett a szárazföldi katonai kontingens, akiknek a jelentős része sorkötelezett fiatal volt. „1969-re a besorozottak közül került ki a Vietnamban harcoló gyalogosok 88 százaléka és az elesettek több mint fele. Az egyetemi hallgatók által élvezett szolgálathalasztás következtében aránytalanul magas számban vonultak be a munkásszarmazású és a fekete fiatalok. Az Egyesült Államok népességének 11, de (...) az egész háború áldozatainak (...) 15 százaléka volt fekete bőrű. (...) A vietnami háború idején behívott kétmillió újonc (ők alkották a teljes állomány 23, illetve a ténylegesen harcoló katonák 45 százalékát) közül 136.900-un tagadták meg a szolgálatot. (...) A kormány 1965 és 1975 között 22.500 személyt helyezett vád alá a bevonulási parancs megtagadása miatt, körülbelül 6.800-at ítéltek el, és 4 000-en pedig csakugyan hőrtönbe is kerültek. (...) Lelkiismereti okokból nem volt hajlandó bevonulni 1967-ben a behívottak 8, 1971-ben pedig már 43 százaléka. (...) Ráadásul körülbelül 570.000-en illegálisan kerültek el a bevonulást. (...) Nem kétséges, hogy a behívási rendszer az 1960-as évek végén nagyban hozzájárult az amerikai ifjúság mindaddig példátlan háborúellenes mozgalomának”¹⁰. Persze nem csak a behívási rendszer, hanem az eszelen öldökléssel szembeni jóérzésű felháborodás is okozta a vietnami háború elleni általános fellépést, amelyet az amerikai egyházak többsége is támogatott. A megmozdulások pedig azért is válhattak egyre erőteljesebbé, mert egyrészt azok számos ponton egybeesettek a fekete polgárjogi mozgalmakkal, hiszen a fekete közösség aránytalanul jobban érintve volt a háború veszteségeiben. Másrészt a radikalizálódó egyetemi ifjúság '68-as köreiből már korábban is sokan támogatták mindkét mozgalmat, illetve itt is számos fekete fiatal érintve volt. Harmadrészt a Martin Luther King (1929-1968) követők természetesen az észak-mentességet támogatták, vagy már eredendően is pacifisták voltak és ezért tiltakoztak a háború minden formája ellen.

Az 1960-as évek elején több fekete és más, a demokratikus társadalomért létrejött diákmozgalmak megalapítása, majd a diákok politikai jogaiért kirobbant 1964-es Berkeley egyetemi zavargásokat követően, az újabb egyetemi (Columbia¹¹ - 1968, Harvard - 1969) megmozdulások tehát már többnyire egyaránt zászlajukra tűzték a háborúellenességet, a feminista jelszavakat és a feketék egyenlő jogait érintő követeléseiket. A bombázások megkezdésének hírére pedig 1965-ben már az első nagyobb háborúellenes tüntetésre is sor került „Washingtonban, amelyen meglepően sok, 25.000 ember jelent meg”¹². A diákoknak később a tanárok egy része is példát mutatott, amikor 1969.03.04-én a tudósok szerveztek országos kutatói sztrájkot, amelyen „körülbelül harminc egyetem vett részt”¹², mert szerintük a „tudományos és technikai ismeretekkel való visszaélés az emberiség létét veszélyezteti”¹².

Martin Luther King – hosszas hezitálás után és erős külső ösztönzésre, mert eredetileg nem akarta saját mozgalma további terveit veszélyeztetni – 1967 áprilisában nyilvánosan is kiállt a vietnami háború ellen, ami után New Yorkban és San Franciscóban is több tíz- és százezres tüntetések szerveződtek. A háborúellenes mozgalmakat nyilvánvalóan jelentősen aktivizálta az amerikai halálos áldozatok számának fokozatos növekedése, de a szőnyegbombázások híre, valamint a vietnami civil lakosság elleni véres atrocitásokról szóló első tudósítások is. 1969 „október 15-én közel kétmillió tüntető gyűlt össze az ország kis- és nagyvárosaiban”¹³, majd novemberben „750.000 tiltakozó gyűlt össze Washingtonban, (...) további 150.000 tüntetett San Franciscóban”¹³. A megmozdulások azonban egyre erőszakosabbak lettek, októberben Chicagóban a szélsőséges radikálisok törtek, zúztak, mire a rendőrség az összecsapások során 6 tüntetőt lelőtt és ~70-et letartóztatott.

Martin Luther King az 1955-től fokozatosan felzárkózó fekete polgárjogi mozgalom vezéréként számos személyes atrocitást és halálos áldozatot is követelő megmozdulás¹⁴ után nagy sikerként értékelhette a **feketék polgárjogi (1964)** és a rendőri túlkapásoktól terhes selmai „véres vasárnapot” (továbbá egy békés fekete polgárjogi aktivista meggyilkolását, valamint egy fehér tiszteletes halálra verését) követően az új választójogi törvény (1965) elfogadását. A sikerhez azonban szükség volt az amerikai kormánnyal való jó kapcsolatok ápolására. A nyílt háborúellenes fellépése ezt a jó viszonyt veszélyeztette, miközben a fegyveres konfliktus elítélése akkoriban még az amerikai többsége számára is egyet jelentett a hazaárulással, de több híve és támogatója is ellene fordult. Viszont azért új szimpatizánsok is jelentkeztek, miután ebben az időszakban már az elnöki kampányát folytató demokrata jelöltek, így az ifjabb Kennedy (1925-1968) is, aki korábbi főügyészként még támogatta a „kommunista gyanús” King titkos FBI megfigyelését is, nyíltan a háború elítélésével kampányoltak. Mindezt a párttársuk, L.B. Johnson politikája ellen, aki ezek után már későn lépett fel a béke ígéretével.

Az Amerikai Egyesült Államokban a feketéket érintő új törvények azonban egyáltalán nem hozták el a kívánt békét. A zaklatott viszonyok között esetenként egészen apró incidensek is súlyos zavargásokba torkolhattak, mint például a gyújtogatással és fosztogatással járó hatnapos **gettó lázadás Los-Angelesben 1965 nyarán**, amely egy ittas vezetési ügy félreértett rendőri intézkedéséből pattant ki, majd a katonaság bevetésével 36 halálos áldozatot és közel ezer sérültet, továbbá

¹⁰ Paul Johnson: Az amerikai nép története (Akadémiai Kiadó – 2016; 868-869., 871-872., 875-876. oldal oldal)

¹¹ Az egyetemfoglalás felszámolása során a New York-i rendőrség 800 diákot tartóztatott le, legalább 100-an megsérültek. (Oliver Stone, Peter Kuznick: Amerika elhallgatott története (Kossuth Kiadó – 2014; 299. oldal))

¹² Oliver Stone, Peter Kuznick: Amerika elhallgatott története (Kossuth Kiadó - 2014; 281., 306., oldal)

¹³ Oliver Stone, Peter Kuznick: Amerika elhallgatott története (Kossuth Kiadó - 2014; 305., 311., 283. oldal)

¹⁴ Többek között 1956 Montgomery (Alabama): bojkott a szegregációt alkalmazó busztársaságok ellen, 1961 Greensboro (Észak-Karolina): „sit-in”-ek a szegregációt folytató éttermekben, 1961 Washington - New Orleans: „szabadság utasai” a szegregált buszpályaudvarokon, 1963 Birmingham (Alabama): brutális rendőrségi fellépésekkel kísért szegregáció ellenes tüntetés sorozat (egy alkalommal még Kinget is őrizetbe vették), a végén az washingtoni 250.000 fős menettel és a híres „van egy álmodom” beszéddel.

több ezres letartóztatásokat, valamint jelentős anyagi kárt eredményezett. Délen sem nyugodtak meg a kedélyek, 1966-ban újabb fekete polgárjogi aktivistát sebesítettek meg lőfegyverrel Mississippiben.

A dél nyílt fekete ellenessége mellett azonban nyilvánvalóvá vált az északi városok leplezett rasszizmusának fajsúlya is, miután a nyomorúságos gettó negyedek elleni békés tiltakozó felvonulások Chicagóban (1966) félelmetes nagyságrendű és igen agresszív fehér ellentüntetöket voltak képesek megmozgatni, ami még az atrocitásokhoz szokott Kinget is meglepték. Mindezek hatására maga a fekete polgárjogi mozgalom egy része is radikalizálódott és a „black power” jelszó kitérésével az erőszakot sem utasította el (lásd pl.: Fekete Párducok), ráadásul az új irány ugyanolyan rasszizmust jelentett, mint a „white power” hangoztatása. Mindezek eredményeképpen „1967-ben az USA 33 államából jelentettek faji zavargásokat, melyeknek legkevesebb másfélszáz halálos áldozata és több ezer sebesültje volt. Az anyagi kár meghaladta az egymilliárd dollárt. A Nemzeti Gárdát több mint 20 alkalommal kellett bevetni és volt, amikor még ez sem bizonyult elégnek. (Detroitba a szövetségi hadsereg 5000 ejtőernyősét vezényelték”¹⁵. A katonai fellépés eredményeként „a rendőrség és a Nemzeti Gárda 26 afroamerikai ölt meg Newarkban és 43-at Detroitban”¹³. Ugyanakkor semmilyen törvény sem tett semmit a különösen a feketék lakta és más gettó körzetek szociális katasztrófájának felszámolásáért (lakhatás, oktatás, egészségügy, éhezés) és ez már ugyanúgy érintette az őslakos indiánokat, a spanyol ajkú bevándorlókat és vendégmunkásokat, mint a feketéket. Az 1968 tavaszára a King által tervezett washingtoni éhségmenetet az elnöki kampányt folytató Robert Kennedy is támogatta.

Minden olyan megmozdulás, ami a feketékkel volt kapcsolatban és konfliktusba torkoltak, Martin Luther King személyes békítő megjelenését igényelte. Így volt ez a memphisi köztisztasági dolgozók 1968-as sztrájkja esetében is, amikor a szinte kizárólag fekete munkavállalók a jobb munkakörülményekért és magasabb bérekért tüntettek. Az atrocitásokba fajuló konfliktusban King ismét békét ment teremteni Memphisbe is, de ott meggyilkolták. Az 1968.04.04-i gyilkosság híre hatalmas felháborodást okozott, úgyhogy ismét elszabadult a pokol és az Amerikai Egyesült Államok ~100 városában 39 halálos áldozattal és közel 2.000 sebesülten jár, sokszor fosztogatásba, randalfrozásba, gyújtogatásba, végül erőszakba torkolló megmozdulások robbantak ki a feketék lakta városrészekben. Robert Kennedy éppen Indianapolisban kampányolt és – minden józan tanács ellenére – este személyesen ment ki a helyi gettóba bejelentni a halálhírt. Ott nem is voltak megmozdulások, viszont később King koporsójának szállítását egyetlen légitársaság sem vállalta, úgyhogy az elnökjelölt maga ajánlotta fel saját repülőgépjét, majd két hónap múlva őt is meggyilkolták.

A fekete polgárjogi mozgalmak – még manapság is tapasztalható sok-sok konfliktus ellenére – jelentős sikereket értek el. „Martin Luther Kinget meggyilkolhatta a merénylő, az amerikai liberalizmus azonban győzött: a szegregációs törvényeket eltörölték, a feketék (majd a latin-amerikai eredetű „hispanok”) hozzájuthattak végre alkotmányos jogaikhoz, a pozitív diszkriminációt (affirmative action) szolgáló törvények és rendeletek száza segítettek létrehozni a művelt fekete középosztályt és értelmiséget – a hadsereg és az egyetem volt ebben a két élenjáró intézmény –, és (mindenféle visszaesések ellenére) a jogi-állami rasszizmus megszűntnek tekinthető, a mainstream kultúra pedig szinte fanatikus éberséggel őrködik rajta, hogy fajgyűlölő gondolatok, képek és metaforák ne jussanak nyilvánosságra. (...) Vannak fekete miniszterek, szenátorok, polgármesterek, rendőrfőnökök, vezérkari tisztek, egyetemi rektorok, bankigazgatók, gyártulajdonosok, szakszervezeti vezetők, ünnepelt gondolkodók és nagy tudósok. És van fekete elnök.” Persze mindezek ellenére a „feketék többsége ma is a legnagyobb szegénységben él, társadalmi szegregációban, tanulatlan és nem egészséges. A feketék átlagos életkora ma is alacsonyabb, mint a többségé vagy az ázsiai eredetű kisebbségké. A fekete munkanélküliség jóval nagyobb, mint a fehér. A dolgozó feketék átlagjövedelme munkatársaikénál tipikusan alacsonyabb. A pozitív diszkriminációs programok nem túl népszerűek. Bekövetkezett – már legalább két évtizede – a valahai lelkes együttérzés elfáradása (compassion fatigue). A feketék egy jelentős kisebbsége óriási utat tett meg – és ez az eredmény önmagában is a legnagyobb tiszteletre méltó –, de a legtöbben ma is ott vannak a társadalmi piramis legalján.”¹⁶ Úgyhogy itt is van még tennivaló, már csak azért is, mert a rendőri túlkapások miatt manapság is rendszeresek a faji alapú véres összetűzések az Amerikai Egyesült Államokban.

3.) Amerikai szociális intézkedések 1968-ban és a neokonzervatív örökség

A konzervatív déli államokban igen népszerű Demokrata Párt csak John F. Kennedy fellépése nyomán és csak lassú átmenetben vált a szegregáció felszámolásának feltétel nélküli támogatójává. Talán éppen ezért is az elnök valódi nagy belpolitikai reformjait (oktatási- és egészségügyi változások, valamint a déli szegregáció felszámolása) a belső pártellenzék miatt sem tudta végrehajtani, mert törvénytervezeteit egyszerűen blokkolta a Kongresszus. Úgyhogy a vietnami háború miatt okkal kárhoztatott Lyndon B. Johnson volt az, „akinek mindhárom területen sikerült keresztülvinnie nagyszabású társadalmi programját”¹⁷, miután maga is déli lévén, sokkal tárgyalóképesebbnek bizonyult elődjénél. A polgár- (1964) és a választójogi (1965) törvények kodifikálásával Abraham Lincoln (1809-1865) óta messze a legtöbbet tette az elnökök közül a déli államok amerikai feketéinek emberi- és politikai jogaiért. Ugyancsak ő volt az, aki elérte, hogy „ebben az időszakban újjáéledtek az amerikai kormányzat nagyarányú társadalomátalakító törekvései a Lyndon Johnson-féle **Háború a szegénység ellen és a Nagy társadalom program** keretében”¹⁸. Ezek jelentős lépésnek számítottak az „emberarcú” szabad versenyes kapitalista rendszer – vagyis a társadalmi egyenlőség, legalábbis esélyegyenlőség javítása és – elérése érdekében.

A történelem furcsa fintora, hogy a 1968-as háborúellenesség (pacifizmus), illetve az újbaloldali mozgalmak megerősödése, továbbá a társadalmi esélyegyenlőséget szolgáló szociális intézkedések bevezetése az Amerikai Egyesült Államokban felélesztette és új tartalommal töltötte meg egy a trockista (vagyis szovjet ellenes) baloldaltól még az 1940-es években kiábrándult értelmiségi csoport nézeteit. Ennek az utóbbi **neokonzervatívnak** nevezett mozgalomnak a

¹⁵ A feketék polgárjogi küzdelmei az Amerikai Egyesült Államokban (<http://tudaszbazis.sulinet.hu/>)

¹⁶ Tamás Gáspár Miklós: Volt egy ál munk (Vélemény - 2013.08.18; <http://nol.hu/>)

¹⁷ Mark White: Az imázs hatalma – JFK (BBC History Történelmi Magazin – 2014.február)

¹⁸ Francis Fukuyama: Amerika válaszüton (Századvég Kiadó – Budapest, 2006; 28.,26.,29-30.oldal)

„legfontosabb öröksége az erőteljes antikommunizmus volt, és a majdnem hasonló ellenérzés azon liberálisokkal szemben, akik rokonszenveztek a kommunizmussal”¹⁸. Az irányzat legjellemzőbb vonása egyrészt az Amerikai Egyesült Államok „jó indulatú” külpolitikai hegemoniája szükségességének hangoztatása, másrészt a társadalompolitikában „az utópisztikus társadalomátalakító törekvésekkel”¹⁸ és ezzel együtt a '68-asokkal való szembenállás. „Állításuk szerint a társadalmi igazságosságot célzó ambiciózus erőfeszítések gyakran többet ártanak, mint használnak, mert vagy olyan nagyarányú állami beavatkozást igényelnek, ami szétzilálja a társadalmi kapcsolatokat (...), vagy nem várt következményekkel járnak.”¹⁸ Ebből az eszmerendszerből származtatható manapság is népszerű nézetek közül többek között a munka alapú társadalom preferálása, a segélyezési rendszerek potyautasainak elítélése, vagy a különböző társadalomellenesnek minősített cselekmények (hajléktalanság, kábítószer, prostitúció, stb.) kriminalizálása, továbbá a bűncselekmények és szabálysértések esetében a „zéró tolerancia” elvének, vagy az Amerikai Egyesült Államok „világcsendőr” szerepének hangsúlyozása.

A nagy nemzetközi szervezeteket (pl.: ENSZ) tekintélyt kétségbevonó, vallásos, illetve társadalmi egyenlőség- és eredetileg abortusz ellenes irányzat – a neoliberais gazdaságpolitikai elemekkel (többek között csökkenő állami befolyás, a gazdagokat támogató adócsökkentések, egyre kevésbé szabályozott pénz- és tőkepiac) kiegészülve – Ronald Reagan (1911-2004) kormányzása idején (1981-1989) gyakorlatilag befolyása csúcsára jutott. Majd kisebb külpolitikai ideológiai viták után az ifjabb Bush kormányzat időszakában (2001-2009), leginkább az iszlám terrorizmus következtében (2001.09.11), új erőre kapott Európában is és ezzel együtt a klasszikus konzervatívok körében is. A George Walker Bush (1946) féle „terrorellenes háború” (a hamis információk alapján és a nemzetközi szervezetek jóváhagyása nélkül indított afganisztáni (2001), illetve iraki (2003) háború, továbbá a személyiségi jogokat sértő terrorista ellenes nemzetközi megelőző biztonsági intézkedések bevezetése), valamint a neoliberális gazdaságpolitika csődje (2008-as pénzügyi- és gazdasági világválság) alapjaiban **rengette meg világszerte a liberális demokráciákba vetett hitet**. Hiszen a biztonsági intézkedések a személyiségi jogokat is sértették, miután az Amerikai Egyesült Államokban nagy többséggel fogadták el a 2001. évi „Patriot” törvényt, amely „kiterjesztette a kormány megfigyelési és nyomozási jogait. 2002-ben Bush felhatalmazta a Nemzetbiztonsági Ügynökséget, hogy bírói engedély nélkül hallgathasson le telefonbeszélgetéseket, és megfigyelhesse az amerikai állampolgárok e-mailjeit”¹⁹. Eközben a rendőrségi és katonai beavatkozások esetenként emberetlenek, brutálisak és jobbra eredménytelenek maradtak, sőt újabb súlyos és véres válságokat okozta (lásd az ISIS és a tálibok aktivizálódását, a terrorizmus térnyerését). A „terrorellenes háború” pedig még a nem különösebben liberális, volt nemzetbiztonsági főtanácsadó, Zbigniew Brzezinski (1928-2017) szerint is „szándékosan kiépítette a 'félelem kultúráját' és káros hatással van az amerikai demokráciára, az amerikai lélekre és az USA hírnevére szerte a világban”¹⁹.

A gazdasági válságot pedig – a szabad versenyes kapitalizmus minden szabályát megszegve – csak jelentős állami beavatkozással sikerült menedzselni, de ez elsősorban a gazdag pénzügyi- és politikai elit (bankok és tőzsdék) megmentését jelentette, a középosztály mindenhol súlyos vagyoni áldozatokat volt kénytelen elszenvedni, míg a munkanélküliség a szegényeket is végleg katasztrofális helyzetbe sodorta. Ugyanis az Amerikai Egyesült Államokban például a neokonzervatív republikánus többségű Kongresszus már korábban, 1994-ben elérte, hogy az újraélesztéséért sok mindent feláldozni kész, demokrata párti „**Clinton megszüntette azt a családtámogatási rendszert, amely a nagy gazdasági világválság óta segítette a szegényeket**”²⁰ és olyan hangulatot teremtettek az országban, hogy egyszerűen „ciki” volt segélyért folyamodni. A válságok előidézőit végül sehol sem vonták felelősségre, pedig az például csak az Amerikai Egyesült Államokban kb. 6 millió munkanélkülit és kb. 10 millió ingatlan elvesztését eredményezte, a pénzügyi megtakarítások és az ingatlan árak súlyos értékvesztéséről, valamint a hiteladósság terhek megnövekedéséből, továbbá a munkabérek csökkenéséből adódó elszegényedésről nem is beszélve. Az azóta egyre rohamosabb tempóban gazdagodó elit pedig továbbra is megakadályoz minden saját vagyonosodását érintő próbálkozást az egyre súlyosbodó szociális problémák megoldására, illetve a brutálisan növekvő jövedelemkülönbségek bármilyen csökkentésére.

Mindennek eredményeképpen és a 2000-es évek elején Európában is kritikus szintre jutó menekültválság következtében az euró-atlanti övezet egyre nagyobb részét hódítja meg manapság – az egyre inkább okkal kiábrándultak körében – a nemzeti érzelmekre alapozó, a biztonság hamis illúzióját keltő, elit-, bevándorlás-, a liberális sajtó-, globalizáció- és kisebbség ellenes, valamint a politikai korrektséget nagy lelkesedéssel elutasító **konzervatív populizmus**. Ez az esetenként etnicista, vagy nyíltan rasszista, illetve a szolidaritás elvét igencsak sajátosan értelmező politikai irányzat gyakorlatilag nem csak megkérdőjelezi a demokrácia minden liberális vívmányát, de esetenként kétségbe vonja annak intézményi kereteit (fékek és ellensúlyok) is, de autokratikusabb szemléletű formájában magának a demokratikus politikai rendszernek az alapelveit (hatalmi ágak szétválasztása) is átértékeli, átfoglalja és saját szája íze szerint alkalmazza. Az olyan cinikusan megfogalmazott reményeket látva, amelyek szerint „*talán ha egyszer az olasz politika is képes lesz kitörni a fékek és ellensúlyok 'nem erkölcsös, de jogszerű' csapdájából, ők is csatlakoznak a saját úton járókhoz, mert más esélyük nincs*”²¹, nem lehet kétséges, hogy az önös hatalmi és politikai szándékok magát a demokrácia alapelveit is kikezdehetik. A mindennapi politika fontos eleme a moralizálás, de a jogrend „jó erkölcsének” megkérdőjelezése az intézményi rendszer stabilitásába vetett hitet és magának a működő politikai rendszernek a tekintélyt rombolja le. A tájékozatlan választópolgár pedig a politikai értékek devalválódását látva most már egyre inkább csak az érzelmeire hagyatkozhat; a politika már végképp nem a „közjót”, hanem ismét a nemzeti büszkeséget és vezetői tekintélyének növelését szolgálja...

Úgyhogy a következményeket látva, a **neokonzervatív irányzat kiábrándító örökségének** látszik, hogy az „1945-ben a fasizmus legyőzése után, 1945/1946-tól kialakult pseudoaufklärista békerendszer (ENSZ, EU stb.) gyors” bomlásnak

¹⁹ Oliver Stone, Péter Kuznick: Amerika elhallgatott története (Kossuth Kiadó - 2014; 422.,455.oldal)

²⁰ Oliver Stone, Peter Kuznick: Amerika elhallgatott története (Kossuth Kiadó - 2014; 404.oldal)

²¹ Bencsik András: Véget ér a nyár... (<http://www.demokrata.hu/> – 2018.08.31)

indult 1989 után, és a konzervatív populista politika „*visszaveszi a kapitalizmus hidegháború alatti humanizálásának [1945-1979; Kelet-Európában 1968-1981] minden eredményét*”²². Az átlagpolgárok a válságot követően végleg kiszolgáltatottá váltak, míg a konzervatív populisták számára már az amerikai neokonzervatívok is túlzottan liberálisnak bizonyultak. Hiszen támogatják a bevándorlást és az emancipációs mozgalmakat (így többé-kevésbé az abortusz jogát is), mert globalisták és a szabadkereskedelmi megállapodások hívei, vagyis maguk is a gazdasági- és politikai elit részei, akik főként amerikai republikánusként semmilyen sem különböznek a demokratáktól, csupán állandóan háborúzni akarnak. A háborús bírálattal nincs is semmi baj, csak éppen a gazdasági protekcionizmus újraélesztésével (lásd védővámok bevezetése), a nemzetközi szervezetek tekintélyének manapság is zajló elvitatásával, a jelenlegi amerikai kormány külpolitikai irányváltásával (egyre inkább csökkenő részvétel a konfliktusok rendezésében) és a szövetségi rendszerekkel szemben a kétoldalú diplomáciai és gazdasági kapcsolatok erősítésével, a világrend biztonságába vetett hit is egyre inkább illúzióvá válik. A regionális „kiskirályok” pedig egyre bátrabban, egyre gyakrabban, egyre gátlástalanabban és egyre véresebb konfliktusokat generálnak.

Ezek a változások **Magyarországot is** közvetlenül érintették, hiszen a világválságot és a 2010-es „fülkeforradalmat” követően a gazdaság rendbetételére és az új gazdasági elit támogatására is kiváló ideológiai alapnak mutatkozott a társadalom- és szociálpolitikában is követett neokonzervatívizmus. A bel- és külpolitikai jelszavakat pedig egyre inkább a konzervatív populizmus hatotta át, hangsúlyozva a nemzeti szuverenitás fontosságát, és vállalt kereszténydemokrataként kétségbe vonva a keresztény alapú humanitárius szempontokat, a politikai korrektség értelmét és a szociális érzékenység – közmunkán kívül eső – bármilyenféle szándékát. Ebben a látásmódban a liberális demokráciákban „*az alkotóművészet szelleme tekintetében azt látjuk, hogy cenzúra van, és politikai korrektséget kényszerítenek ránk*”, vagy „*Nyugat-Európában általánossá vált a szólásszabadság korlátozása és a cenzúra*”, továbbá „*a liberális sajtószabadságot akárhogy rakom össze, a végén cenzúra lesz belőle és politikai korrektség*”, illetve „*a kereszténydemokrácia bevándorlás-ellenes, ami echte illiberális gondolat*”²³.

Hát ezekben az idézetekben foglalt állításoknak az igazságtartalmáról azért el lehetne vitatkozni, de az tény, hogy „*ezt a hatalommegosztásra épülő, nyugati típusú, vagyis liberális demokrata rendszert széles politikai konszenzussal fogadtuk el 89–90-ben. Közmegegyezőség alakította ki, aminek következtében fel sem merült a szereplőkben, hogy lesz olyan helyzet, amikor ezt valaki közülük érdekében állónak érezheti szétverni, és meg is lesz hozzá az ereje*”²⁴. Az Európai Unió csatlakozási folyamattal (1994-2004) pedig semmit nem kényszerítettek a magyarokra, azt önként és dalolva kérték az ország és polgárai, illetve a megszábot feltételeket a korabeli magyar kormányok legjobb tudásuk szerint teljesítették is. Ez a politikai feltételrendszer pedig a liberális demokráciára vonatkozott, ideértve többek között a politikai korrektséget, a hatalmi ágak valódi szétválasztását, a fékek és ellensúlyok rendszerének működtetését, valamint a kereszténydemokrácia eszmerendszerében is fellelhető feltétel és jelző nélküli szolidaritási elv követését...

4.) A CIA, a harmadik világ és Che Guevara (1928-1967) '68-as mítosza

Az 1960-as évtizedben, nem egyszer súlyos és hosszas konfliktusok árán (pl.: Algéria, vagy a kenyai Mau Mau lázadás), **40 ország nyerte el függetlenségét** és önállóságát. Ezeknek a függetlenné váló országoknak egy része a hidegháború logikájának megfelelően és a két pólusú világban a természeti erőforrások miatt, illetve a stratégiai politikai érdekek mentén, kénytelen kellenet sodródtak bele a világpolitikai, rosszabb esetben a véres katonai konfliktusokba. Ennek során a nagyhatalmak tevékenyen és többnyire titokban avatkoztak a szuverén országok belpolitikájába. A legfőbb probléma nyilván az volt, hogy a függetlenség elnyerésével – főként a gyarmati sérelmekből kisarjadó erős antiimperialista felindulásból – a baloldali eszmeiséggel szimpatizáló erők kerültek hatalomra, amelyek azonban egyáltalán nem akartak a szovjet típusú szocializmus útjára lépni, de kiváltképpen a szuverenitásukat akarták megőrizni.

A nagyhatalmak politikai, gazdasági és térségi stratégiai érdekei kizárták a független politikai irányvonal alternatíváját, és – ha nem avatkoztak be közvetlenül, mint Koreában, Vietnamban, vagy Csehszlovákiában, akkor – esetenként véres belpolitikai feszültségeket gerjesztettek a számukra elfogadható, baráti kormányzat hatalomra jutásának elősegítésére. Az amerikai hírszerzés például – egy 2007-ben nyilvánosságra került titkos jelentés szerint – „*több országban is aktívan részt vett a rendőri, biztonsági és antiterrorista szervezetek létrehozásában, és fel is használta ezeket a maga javára. (...) A CIA 'Tengerentúli Belbiztonsági Program' (Overseas Internal Security) keretében huszonöt országban 771.217 rendőr- és katonatisztet képzett ki, és közreműködött a kambodzsai, kolumbiai, ecuadori, El-Salvadori, guatemalai, iráni, iraki, laoszi, perui, Fülöp-szigeteki, dél-koreai, dél-vietnami, és thaiföldi titkosrendőrség létrehozásában is*”²⁵.

Az 1950-1970-es évek a hidegháború és a nagyhatalmak beavatkozásai következményeként a **katonai puccsok és a diktátorok korszaka lett** és nemcsak a frissen függetlenné vált országokban. Az 1970-es évek második felében az eredetileg a 60-as években balos irányzatú 10 dél-amerikai ország közül 8-ban katonai junta vette át a hatalmat. Eredetileg nem volt elvakult szovjet-párti kommunista a függetlenségi parasztvezér Ho Si Minh (1890-1969), a törzsi fundamentalizmust felszámolni kívánó Patrice Lumumba (1925-1961) és az imperialista kizsákmányolás ellen harcoló Fidel Castro (1926-2016) sem. Az erőviszonyok alakulása folytán, aki az Amerikai Egyesült Államok, vagy annak befolyása és szövetségesei ellen harcolt, az szükségképpen sodródott a kommunista támogatók karjába és viszont. A CIA pedig „*több esetben nem a nemzet biztonsága, hanem bizonyos nagyvállalatok (Irán: olajvállalatok, Guatemala: United Fruit Company) érdekeinek védelmében lépett fel*”²⁶.

²² Tamás Gáspár Miklós: Huszonegyedik századiak (<https://merce.hu/2018/08/12/> – 2018.08.12)

²³ Orbán Viktor beszéde a XXIX. Bálványosi Nyári Szabadegyetemen – 2018.07.28. (<http://www.kormany.hu/>)

²⁴ Bohus Péter: A választás napján kiültem ide legettetni... – Elek István interjú (<https://index.hu/> – 2018.09.04)

²⁵ Oliver Stone, Peter Kuznick: Amerika elhallgatott története (Kossuth Kiadó - 2014; 284., 243. oldal)

²⁶ Földesi István: Élesedő profil – A CIA titkos műveletei (BBC History Történelmi Magazin – 2014.február)

A **prototípus természetesen Kuba**. Az amerikai nagytőke által uralt országban Fidel Castro 1959-ben vette át a hatalmat, majd „*azonnali reformokkal átalakította az oktatási rendszert és újraosztotta a földeket*”²⁶. Ez utóbbiak jelentősen sértették a United Fruit Company és más amerikai gazdasági társaságok érdekeit. Castro rendkívül népszerű volt Amerikában és „*már három hónappal a hatalomra jutását követően az Amerikai Egyesült Államokba utazott, hogy ismertesse programját és ahhoz támogatást szerezzen*”²⁶. Ott hatalmas lelkesedéssel üdvözölték, a kormányzat azonban rendkívül fagyosnak mutatkozott, az elnök nem is (csak az alelnök) fogadta. Inkább gazdasági szankciók bevezetéséről döntöttek. Ekkor a kubaiak a Szovjetunióhoz fordultak gazdasági segítségért (1960), és az újabb államosítások (áramszolgáltatás, telefon, olaj- és cukoripar) után az amerikaiak a cukorvásárlást is leállították. A CIA pedig elnöki felhatalmazást kapott Castro hatalmának fegyveres megdöntésére. A sikertelen Disznó-öböl inváziót (1961.04.19) követően Castro további, most már fegyveres védelmet kért a szovjetektől, amit azok meg is adtak. Ez vezetett az 1962-es rakétaválsághoz, amikor a világ története során talán legközelebb került egy nukleáris háborúhoz. Az orosz fegyverszállítások hírére az amerikaiak októberben teljes tengeri blokádot alá vonták a szigetországot, ami minden nemzetközi diplomáciai egyezmény megsértésének számított. A háborút azonban a mindkét oldali katonai vezetés elvakult szándéka ellenére, elsősorban a két elnök józanságának köszönhetően, sikerült elkerülni, de Kuba végleg a kommunizmus foglya és az amerikai gazdasági szankciók rabja maradt. Ez utóbbi most már több ország gazdasági végromlása példáján is (pl.: Haiti a 19.században és Észak-Korea napjainkban) felveti az emberiség kérdését, hiszen nem a politikai vezetést, hanem a lakosságot sújtja. A Castro ellenes merénylettervezetek száma pedig állítólag elérte a 600-at...

A CIA akcióközepette, **Che Guevara** valóban világforradalmárként volt jelen Guatemalában (1955), Kubában, Kongóban (1965), végül Bolíviában (1966) is. Az ellentmondásos megítélésű és 1960-61-ig még a nemzetközi közvélemény számára is alig ismert argentin orvos-gyakornok egyáltalán nem volt szovjetbarát kommunista, de elkötelezetten harcolt az imperializmus ellen és valamilyen naiv, idealisztikus hit élt benne a kizsákmányolás-mentes népi demokratikus átmenet sikerében, amilyhez azonban elégedhetetlennek tartotta a fegyveres hatalomátvételt. Az orvos, gerilla, forradalmár és parancsnok, forradalmi rádió- és TV állomás alapító, a La Cabaña börtön-erőd parancsnokaként a számonkérési eljárások vezetője, majd a Nemzeti Földreform Intézet és a Kubai Nemzeti Bank elnöke, végül ipari miniszter azt hitte, hogy önkéntes lelkesítő-példája átragad a népre is, de valójában a kubai harcokon kívül mindenhol sikertelen maradt. A kubai számonkérési eljárások vezetőjeként súlyos vádakkal illették és sokan népirtással is vádolják, de halálában hőssé és szimbólummá vált. A stratégiai szempontból (öt országgal határos) Bolíviából kiindulva (1966 októberétől) remélte a dél-amerikai világforradalom kibontását, de a helyiek és az ország baloldali pártjai sem támogatták a gerillaharcot. Végül egy áruló, illetve a CIA közreműködésével elfogták és a bolíviai elnök parancsára kivégezték. Holttestét közszemlére tették és lefotózták, majd kezeit amputálták, és az aznapi újságba csomagolva – azonosítás céljából – küldték Washingtonba. A sajtóban a világon mindenhol megjelenő ravatal fotók azonban éppen hogy nem az elrettentést szolgálták, hanem az imperialista ellenes harc szimbólumává tették, a '68-as megmozdulásokon és azóta is. Ezt a holttest elhelyezkedése, az arcvonásainak mérhetetlen elcsigázottsága, valamint a halálos tekintetéből is sugárzó végtelen fájdalom is megerősítette. A mindenhol látható emblematis fotója még 1960 tavaszán egy kikötői nagygyűlésen készült, tulajdonképpen véletlenül, amint éppen egy sikeres kikötői szabotázs akció ellen tiltakoztak Havannában a forradalmárok. Személye egyáltalán nem a véreskező gerilla szimbóluma, hanem éppen az imperializmus ellenes harc romantikus hőse, akit kíméletlenül és amerikai közreműködéssel tiportak el.

5.) '68, a maoizmus és a terrorizmus

Che Guevara a szovjettel szemben a kínai – világforradalmár és mozgalmi – típusú kommunizmus híve volt, de valószínűleg ő sem volt tisztában ennek rémisztő valóságával. Ugyanúgy, ahogy a '68-as mozgalmak egy része, ma már érthetetlen módon, szintén a maoizmusban találta meg ideológiai iránymutatását. A bürokrácia ellenes, a gyárakban és a közigazgatásban munkás-önigazgatást, a képviselivel szemben közvetlen demokráciát és az ifjúság politikai aktivitását hirdető, világforradalmi indíttatású Che Guevara-izmus, kiegészülve a csehszlovák szovjet agresszió elítélésével, főként Franciaországban és német nyelvterületeken volt népszerű irányzat. Ennek a sajátos maoizmusnak egy része pedig látszólag valóban azonos volt az **1966-os Kulturális Forradalom**nak a külföldi kínai propagandában is fennen hangoztatott jelszavaival, köztük azzal, hogy a forradalom egyet jelent a lázadással. Ez a kínai forradalom pedig valójában – mint utóbb kiderült – Mao Ce-tung (1893-1976) brutális és jelentős számú áldozattal járó, hatalomkoncentráció, a belső pártellenzékkel és az értelmiséggel, valamint a hagyományokkal leszámoló, belpolitikai tisztogató hadművelete volt csupán. A többnyire 16-20 éves, ifjú és brutális vörösgárdisták talán nem is gondolták, hogy milyen hatalmi harcok eszközeivé váltak. Közülük 20 millióan utóbb keserűen tapasztalhatták meg – amikor a városokból vidékre száműzték őket (1968) –, hogy a revizionista fertőzésből a mezőgazdaság izzasztó robotjában is kescervesen a gyógyulás. Kína akkoriban tökéletes izolációján viszont csak a propaganda hírek tudtak átjutni, azok pedig arról szóltak, hogy a fiatalok az utcán reformálják meg a kommunizmust és utasítják el a bürokratikus államot. Egyik cél sem állt távol egyes '68-as eszméktől.

A magyar közvélemény számára is ismerős hazai maoistának címkézett ügyek mellett az irányzat a Nyugat-Európában lezajlott generációs forradalmat is túlélte, és követőinek folyamatosan csökkenő számú maradékai közül többen egyre inkább radikalizálódtak az 1970-es évek elején. A szélsőbaloldali ideológia támogatása izlés kérdése, de a kínai példa viszont '68 eszmetörténetének egyik legnagyobb és legérthetetlenebb tévedése. '68 ideológiáit leginkább baloldali jellegűnek tartja a közvélemény, de a maoista vonal bírálata, az 1968-os eseményeket általában elítélő konzervatív elemzők számára az egyik leghatásosabb, legmegalapozottabb és valóban jogos kritika.

Eközben persze vannak olyan vélekedések is, hogy „*maga a diákmozgalom valójában minden politikai beavatkozástól mentes volt, ne higgyünk azoknak az utólagos kompilációknak, melyek valamiféle trockista vagy maoista irányításról fecsegnek. Ezek 68 utólagos (sajnos igen sikeres) kisajátítási kísérletei csupán. És persze azoknak sem, akik*

valamiféle három M-ről (Marx, Mao, Marcuse) értekeznek mint 68 „ideológusairól”. Maga Cohn-Bendit mondja egy korabeli interjújában, hogy például Marcuse-t senki nem olvasta közülük, Mao meg persze csak vicc. **Ha 68 ideológusait keressük, akkor jobban járunk, ha a szituacionistákhoz fordulunk. Ha 68 ideológiai előkészítőit kutatjuk, akkor elsősorban a tanács-kommunista (conseilliste), anarcho-szindikalista, öngazgató szocialista – mind Lefort, mind Castoriadis, mind Debord számára oly kedves – hagyományok újjáélesztéséről volt szó, vagy másképp az anarchizmus és a marxizmus valamiféle szintézisének megvalósításáról (melyért Daniel Guérin harcolt legeredményesebben). Vagy pontosabban, mivel természetesen ez a marxizmus is „anarchizmus” volt, anarchista egzisztenciális igények marxista politikai nyelvezetbe öltöztetéséről**²⁷.

Nyugat-Európában, különösen Franciaországban és Nyugat-Németországban azonban többen vallották magukat maoistának, és néhányan rendszeresen járták a gyárakat és üzemeket is, ahol szórólappal próbálták az amúgy érdektelen munkásokat üzemfoglalásokra biztatni. Mindez csupán azt támasztja alá, hogy a '68-as megmozdulásokat nem lehet egy homogén irányzatnak tekinteni, annál lényegesen összetettebb és több rétegű megmozdulásokról volt szó, mind társadalmi, mind szociológiai, mind filozófiai, mind politikai- és eszmetörténeti szempontból. A nyugat-európai maoista rajongók egy része azután az „óvatos nyitás” időszakában 1971 nyarától szervezett és szigorúan felügyelt társasutazás keretében látogathattak Kínába, ahonnan azután már a többségében egyáltalán nem maoistaként tértek haza...

A maradékuk egy része azonban végképp radikalizálódott és a terrorizmus útját választotta. A terrorizmusnak számtalan indoka lehet, de alapvető a különbség a vallási fanatizmusból adódó, illetve a szélsőséges jobb-, vagy baloldali (pl.: német Vörös Hadsereg Frakció, olasz Vörös Brigádok) ideológiai, valamint az etnikai alapú (pl.: baszk ETA, ír IRA, palesztin PSZF) terror szervezetek között. A módszertani (pl. kiképzés, oktatás), illetve fegyverellátási okokból az 1970-80-as években a szervezetek között kapcsolat is kimutatható volt, ha ez ideológiailag nem is mindig volt indokolható. A vallási, etnikai, vagy függetlenségi célú terrorizmusban nem játszott különösebb szerepet az ideológiai elkötelezettség, eltekintve attól a jelenségtől, hogy az egyes irányzatok aktivitása időnként nyilvánvalóan erősítő hatással volt egymásra. Sajátos történeti ugyanakkor a PFSZ-szel való szimpátia kapcsolat, mert az 1960-as években, így a hatnapos háború idején (1967. június), a progresszív baloldali ifjúság és értelmiség köreiben „*Ízrael a kibuc-mozgalomnak köszönhetően a megélt szocializmus sokak által csodált példája volt*”²⁸. A későbbiekben azonban „*1969/1970-ben a figyelem a megszállt területek palesztin lakosságának helyzetére összpontosult*”²⁸ és ez többeket abba az irányba terelt, különösen Nyugat-Németországban, hogy „*a cionizmusban semmi mást ne lásson, mint valami palesztinok ellen irányuló rasszizmust. (...) Ennek eredményeképpen a diákok széles köre azonosult a palesztinok ügyével*”²⁸, amely abban is megnyilvánult, hogy az Arafat-féle palesztinkendő viselése is egyfajta forradalmi szimbólummá vált. A szimpatizánsok közül utóbb némelyeket az 1970-es évek elejétől „*az éles ideológiai ellentétek (...) a politikai és erkölcsi önfeladásba, (...) egyenesen a terrorizmusba vezettek*”²⁸.

Az ideológiai alapú európai terrorizmusban a legismertebbek közül a valóban szélsőbaloldali nézeteket valló, de később valószínűleg valójában idegen titkosszolgálati érdekeket is szolgáló német Vörös Hadsereg Frakció és az olasz Vörös Brigádok működésében lelhetőek fel a '68-as szélsőbaloldali ideológiák egyes elemei. Ez utóbbi esetében azonban például az Aldo Moro (1916-1978) gyilkosságban kimutatható a szélsőjobboldali kapcsolat is. Olaszország amúgyis a '68-as események egyik legkülönlegesebb helyszíne, mert az Amerikai Egyesült Államok mellett a leghosszabb ideig (1962-1977) itt tartottak a megmozdulások. Az inkább leninista, mint marxista újbaldalban ugyanis az egyetemisták és az értelmiség megtalálta a szövetséget a valóban kiszolgáltatott, belső migrációból érkező, szakképzetlen déli munkástömegekkel is. Ugyanakkor a szélsőjobboldali, neonáci és állami kapcsolatokkal is rendelkező terrorizmus is nagyon aktív volt²⁹. A szélsőbaloldal már az 1960-as évek végétől jelen volt az utcákon, de a nagy visszhangot kiváltó merényletek az 1970-es évek közepéig szinte kizárólag szélsőjobboldali akciók voltak, és az állami kapcsolatokat jelezte, hogy ezeket a merénylőket nem is sikerült elfogni. Az 1970-es évek második felétől pedig a merényletekben is aktivizálódó szélsőbaloldali terrorizmust is egyre inkább a „minél rosszabb, annál jobb itt” ideológia mentén egyértelműen a globalizáció- és kapitalizmus ellenes destabilizációs szándék vezette, ami a szélsőjobboldali terrorizmusnak is a sajátja.

Bármilyen szempontból nézzük, a terrorizmus a társadalmi változásokért folytatott harc legszomorúbb, legbrutálisabb eszköze, még akkor is, ha az áldozatok száma elenyésző a nyílt háborúk és a CIA, illetve a szocialista titkosszolgálatok által vezényelt és az 1950-80-as évek között lezajló államterrorizmushoz képest. És bár a szélsőbaloldali terrorizmusban a „*'68-as mozgalom legborzasztóbb és korántsem egyedüli bomlástermékét kell látnunk*”²⁸, ennek gyakorlatilag semmilyen hivatalos kapcsolata sincs – a megtévedt és csalódott személyek előéletén túl – sem az újbaldalallal, sem a '68-as eseményekkel, sem magával a marxizmussal, mint azt sokan magabiztosan állítani szokták. A „*diákmozgalmat – mint marxizmus inspirálta mozgalmat – csak annyiban lehet a nemzetközi terrorizmusért felelőssé tenni, mint a 'Szeresd felebarátodat!' parancsolatát az inkvizícióért*”³⁰.

6.) '68 és a kábítószer forradalma (flower-power 1.)

Az 1968-as mozgalmak egy másik sokat kritizált irányzata az 1960-as évek közepétől egyre inkább népszerűvé váló amerikai **flower-power mozgalom**, amelynek „*Mekkájává San Francisco vált*”²⁸, és amelynek „*hívei hippiknek vallották magukat. (...) Az ellenkultúra központi gondolata a 'szabad szerelem' és a kábítószer volt, legfőképpen a marihuána*”²⁸, mellette az 1943-ban kifejlesztett LSD, amelyhez „*kezdetben nemritkán még ingyen lehetett hozzájutni, és amelynek*

²⁷ Balázs Gábor: 68-at végleg eltörölni... (Mozgó Világ internetes változat - 2008 augusztus; <http://epa.oszk.hu/>)

²⁸ Norbert Frei: 1968 - Diáklázadások és globális tiltakozás (Corvina Kiadó - 2008; 212-213., 211., 53. oldal)

²⁹ Lásd „feszültség stratégiája” (1969-1974), a GLADIO fegyveres csoport (1951-től), a P2-es szabadkőműves páholy és az „Új rend” terrorszervezet (1965-től) tevékenysége.

³⁰ Benke József: Fényes Ösvény, Szürke Farkasok, Fekete Szeptember (Magvető Kiadó - 1989; 48. oldal)

birtoklását Kalifornia törvényei csak 1966 októberétől rendelték büntetni³¹. A kommunákat alapító és más alternatív közösségeket építő, alapvetően pacifista hippik szubkultúrája meglehetősen apolitikus volt, és inkább egyfajta demonstratív kivonulást jelentett a társadalomból, de a rockzene és az életstílus, illetve a happeningek igen népszerűvé váltak sok fiatal körében. Sokak számára ez csupán egy jó kis buli volt, mások azonban valóban fennen hirdették később is a drogok és a szerelem szabadságát, valamint a „make love not war” ideológiáját.

A II. világháború után az Amerikai Egyesült Államokban a kábítószer fogyasztás és ezzel együtt a világ termelésének fellendülése azonban nem csupán a flower-power mozgalmak eredménye. A háborús zűrzavar ellátási nehézségei és a kényszerű mexikói ópium szállítmányok rossz minősége miatt az országban „a függők száma 1945-re 200.000-ról 20.000-re csökkent³¹, viszont „1960 és 1970 között a heroinhasználók száma 50.000-ról megközelítőleg 500.000-re emelkedett³¹. Ebben, mint annyi minden másban is az évtizedben, a kommuniszfóbia és/vagy az ehhez kapcsolódó különböző kommunista ellenes mozgalmak politikai és/vagy gazdasági támogatása is közvetetten, vagy közvetlenül nagy szerepet játszott. A világháborús olasz/amerikai maffiakapcsolatokról szóló legendák viszonylag közismertek, de később a kínai kommunista hatalomátvétel (1949) alatt/után a CIA a burmai máktermesztőket és ópium szállítókat alkalmazott a fegyvercsempészésre és különböző lázadó csoportok támogatására. Kuba az amerikai kábítószer ellátási útvonal közismert kapuja volt az 1950-es években, míg Dél-Vietnam kormánya 1958-ban a kommunisták elleni harc gazdasági megalapozására hivatkozva legalizálta az ópiumbarlangokat, vagyis gyakorlatilag szabaddá tették az anyagimportot és forgalmazást, de „a heroint nemcsak Vietnamban adták el, hanem az Egyesült Államokba is exportálták³¹. Dél-Vietnamban 1971-ben derült ki, hogy „a teljes amerikai személyzeti állomány 85 %-ának – rangra való tekintet nélkül – kínáltak fel heroint, melyből 35 % kipróbálta, és 19 %-uk heroinistává vált. (...) Az 1970-es években (...) az amerikai katonák drogfüggősége (Vietnamban) szörnyűséges méreteket öltött. (...) 1971 novemberében körülbelül 10.000 drogfüggő vietnámi veterán élt (csak) New Yorkban³¹, míg a teljes országban az az évi „becslés szerint 500.000 függő³¹ volt.

Gyakorlatilag mindenhol az történt, ami az 1980-as években Törökországban, Afganisztánban és Pakisztánban is; vagyis „a kommunizmus elleni hidegháborúban a CIA számára a drogok jelentették a kisebbik rosszat, és tevékenyen segítették a lázadókat, akik számára az ópium váltópénzül szolgált, és akik tudvalevően ópiumot gyártottak, elősegítve ezzel azt, hogy a régió a világ egyik legfőbb heroinforrásává váljon³¹. Az Amerikai Egyesült Államok hosszú távú kormányzati szándékai szempontjából az a sajátos helyzet alakult ki, hogy miközben legelőször Richard Nixon kormánya 1971-ben törvénnyel hirdetett – a függők létszámának csökkentése és a szállítási útvonalak korlátozása szempontjából 1974-ig sikeres, de a fogyasztók kriminalizálásával súlyos következményekkel járó – átfogó harcot a kábítószer ellen (esetenként több millió dolláros támogatást adva egyes közép- és dél-amerikai kormányoknak), ezenkívül a CIA továbbra is szabad mozgásteret engedve szövetkezett a termelőkkel és forgalmazókkal. Nicaraguában például a baloldali Sandinista Front hatalomátvételét követően (1979-80) – akik egyébként szintén folytattak „drogért-fegyver” üzleteket –, a Kongresszus leállította a korábban a Somosa-diktatúrának jutató hivatalos segélyezési programját (1981), hogy megbuktassa az új kormányt. Ezt kövessen a Kongresszus megkerülésével a CIA illegálisan úgy támogatta a lázadó kontrákat, hogy „izraeli fegyverkereskedők segítségével az Egyesült Államok elképesztően magas áron rakétákat adott el a saját ellenségeinek Iránban, a nyereségből pedig a kontrákat támogatta. A közvetítők több esetben latin-amerikai kábítószer-kereskedők voltak, akik szolgálataikért cserébe könnyebben bejuthattak az amerikai piacra³¹.

A kábítószer kereskedelem és fogyasztás kordában tartása valóban a 20. század második felétől az egyik legsúlyosabb társadalmi világjelenség, amiben nyilvánvalóan a '68-asok egy részének, illetve szellemiségének is jelentős szerepe volt. Ehhez azonban ugyanúgy hozzájárultak a világgazdasági-, politikai- és hidegháborús okok, mint a kábítószerfogyasztás esetenkénti kriminalizálása, valamint a különböző kábító anyagok használatának megkülönböztetés nélküli tiltása. Az 1961-es Egységes Kábítószer-egyezmény (ENSZ) a kábítószerkérdést mind a mai napig **leginkább bűnüldözési feladatként** kezeli, miközben az elsődlegesen közegészségügyi és társadalmi probléma. Ma már az sem titok, hogy a rendkívül szigorú 1971-es szabályozással az amerikai kormányzatnak egyáltalán nem a közegészségügy javítása volt a célja, hanem „hogy fel lehessen venni a belpolitikai harcot a Nixon-adminisztráció két ellenségével: a poszt-68-as balos hippifiatalokkal és a feketékkel. Azzal, hogy a két csoportot összekötötték a kábítószer-fogyasztással, lehetőség nyílt arra, hogy propaganda- és rendészeti harcot hirdethessenek ellenük³². Közel hatvan éves nagyon intenzív, nagyon költséges és mégis teljesen sikertelen ideológia és bűnüldözési harc folyik a kábítószer ellen, ami rengeteg pénzbe került és teljesen csődöt mondott. Ezt ma már számtalan valóban szakértő sem vitatja, de most már nagyon nehéz a probléma rendezését világméretben átkalibrálni, mert egyes nagyhatalmak (Oroszország, Kína) történelmi és ideológiai okokból ettől teljességgel elzárkóznak, de a konzervatív ideológiák „farizeus” követői számára is elfogadhatatlan bármilyen árnyalt, esetleg liberálisnak tetsző szabályozás. Ennek ellenére legalább az orvosi célú marihuána felhasználás törvényes legalizálása egyre szélesebb körben terjed a világ felvilágosult országaiban³³.

7.) '68 és a szexuális forradalom (flower-power 2.)

A szintén a flower-power mozgalmakhoz kapcsolódó „make love not war” jelszó mögött is a szexuális szabadság az egyik fontos motiváció, de egyrészt ez nem mindenki számára jelentette már akkoriban sem a korlátlan szerelem élvezetét,

³¹ Martin Booth: Az ópium története (Nyitott Könyvműhely Kiadó, Budapest – 2005; 313.,223.,225.,294.,279.,310.,295.,311. oldal)

³² Horváth Bence: El kell fogadni, hogy a kábítószerrel velünk maradnak (<https://444.hu/> - 2016.04.20.)

³³ Többek között: Olaszország (2013), Németország és Mexikó (2017), Egyesült Királyság (2018). Svájcban és Kanadában (2018), illetve az Amerikai Egyesült Államok számos tagállamában (Kalifornia, Washington, Oregon, Coloradó, Nevada, Alaszka, Maine, Massachusetts, Washington DC) gyakorlatilag legális a minimális mennyiségű szabadidős marihuána fogyasztás is. A többi tagállam közül csak a gyógyászati célú engedélyezett Arkansasban, Floridában, Montanában és Észak-Dakotában. (Adatok forrása: <https://qubit.hu/>)

másrészt a jelszó pacifista értelmezése is hangsúlyos jelentéssel bír, harmadrészt a szabad szerelem mozgalmát amúgyis nagyon hamar sokkolta az 1980-es évek elejétől robbanásszerűen terjedő fertőzés, amit sokáig megbélyegzőként csak „meleg ráknak” neveztek. A hivatalosan – önálló betegségként csak 1981-ben azonosított ragály – 1982.07.22-én kapta az Amerikai Egyesült Államokban az AIDS elnevezést. A járványról azonban az alszent Ronald Reagan kormányzat, bűnös hanyagságból és propaganda okokból, egyszerűen nem vett tudomást és csak 1985-től kapott állami támogatást a gyógyászati kutatása, addig csupán önálló civilkezdeményezések segítették a felvilágosítást. Az áldozatok száma és a betegség brutális lefolyása sokkolta a közvéleményt, úgyhogy a természet ismételen bizonyította a történelem közhelyeszerű igazságát, hogy az embertől független önvédelmi mechanizmusok olykor – igaz, esetenként súlyos áldozatok és szenvedések árán – képes öntisztulást kiváltó folyamatokat is indukálni az emberi társadalmakban is.

Az AIDS elleni küzdelem azután éppen, hogy az önkéntes szabad szerelem ellenes mozgalmakat erősítette, miközben sokat tett a **szexuális felvilágosításért** is. Sajnálatos tény, hogy az ókonzervatív erők, illetve a Római Katolikus Egyház mesterséges születésszabályozás elleni merev álláspontja éppen, hogy a fogamzásgátlás eszközeinek használatát is számos esetben ideológiai okokból akadályozza, még manapság is. Ez ismét egy súlyos paradoxon, hiszen az „élet védelme” az egyház szemszögéből azt jelenti, hogy a gyermeket minden áron meg kell szülni, még akkor is, ha az újszülött beteg, életképtelen, vagy olyan körülmények közé kerül, ami mindennek mondható, csak éppen humánusnak nem. A fogamzásgátló eszközök egy részének használata a 21. században – az abortuszok elkerülése mellett – az egészségügyi prevenciót is szolgálja, miközben továbbra is nélkülözhetetlen a hatékony felvilágosítás, és a fogamzásgátlás lehetőségének biztosítása is.

A szexuális forradalom tehát ismét egy olyan sokszorosan elítélt '68-as „vívmány”, amely önmagában valóban súlyos veszélyeket rejt magában, amire azonban ez esetben sem a szigorú tiltás, hanem éppen hogy a felvilágosult szexuális nevelés és tájékoztatás a megfelelő válasz. Ehhez viszont biztosítani kell a megfelelő családtervezési eszközöket is. Az emberek szexuális vágyait – mint azt az erkölcs történetének számos példája igazolta – tiltással nem lehet korlátozni, csak a szelíd meggyőzés és felvilágosítás eszközeivel, ésszerű viselkedési formák felé lehet terelgetni őket. Ami pedig a családot és a monogám házasságot illeti, nemigen valószínű, hogy van esély még visszatérni egy olyan korba, amelyik parancsra és hatósági elbírásokkal szabályozta a kérdést, miközben „a keresztény egyházak vehemensen vitatkoznak a nők szerepéről, a fogamzásgátlásról, az abortuszról, a homoszexualitásról, továbbá arról, hogy mit kezdjenek a papok által elkövetett gyermekmolestsztálások szerencsétlen lelepleződésével. Mai nyugati büszkeségünk afelett, hogy szinte minden helyzetben nyíltan, akár nevetve beszélünk a szexről, egyszerűen a fordítottja két évezred nagyrészt **negatív töltetű keresztény fecsegésének ugyanerről a témáról**”³⁴.

Ehhez pedig '68 fiataljai nagyban hozzájárultak, mondhatnánk úgy is, hogy a „lábukkal szavaztak”, miközben a katolikus dogmatika elleni szexuális forradalmaknak és lázadásoknak számos előzménye is volt már az európai történelemben. A 16. századi európai reformáció nyíltan tagadta meg a szexuális örömszerzés vallásos alapú korlátozásait, valamint a papi cölibátus intézményét, miután a volt Ágoston rendi szerzetes, Luther Márton (1483-1546) egy exapácát vett feleségül. Ezzel egyébként éppen a család eszményét emelte magasba, szemben a szűzies élet magasabbrendűségét hirdető katolikus tanokkal. Leideni János (1509-1536), a felnőtt keresztiséget támogató anabaptista hívők egyedüli mentsváraként ismert Münster „királyaként” – a bibliai pátriárkák többnejűségére hivatkozva – engedélyezte a bigámiát, hatalmát azután az egyesített katolikus és református seregek közösen döntötték meg (1535), őt magát megkínózták és kivégezték, holttetését a templom tornyára tűzték egy vasketrecben, ez utóbbi még manapság is ott látható. Az Amerikai Egyesült Államokban fontos befolyással bíró mormonok egyik irányzata számára még manapság is nyitott lehetőség a többnejűség. A világ gyarmatosítása is számtalan esetben a szexuális- és házassági szokásaik miatt büntettek bigott keresztények öslakosok tömegét – miközben a fehér telepések, rabszolgatartók és térítők „felsőbbrendűségükre” hivatkozva tökéletesen szabados szexuális életet élhettek –, de csak John Colenso (1814-1883), anglikán püspökben merült fel „az a kényelmetlen érzés, hogy talán nem helyes elítélni a poligámiát az általa megtérített és szeretett zulusok körében”³⁴. A nyílt homoszexualitás szubkultúrája pedig már a 17. század végétől jelen volt Amszterdamban és Londonban. „Manapság a moralizáló vészmadarak az engedékeny társadalmi hibáztatják a szexualitást és a nemek modern nyugati felfogásáért. **Pedig nem a 'laza' 1960-as évek indították el a bomlást, hanem a szabados 1690-es évek, amikor a kereszténység még javában uralta a társadalmat.**”³⁴

A sokat kárhoztatott szexuális forradalom ugyanakkor közel sem eredményezte a női egyenjogúság erősödését. A nők szexuális szerepe a passzívból, aktívra változhatott ugyan, de mindannyiunk számára közismert jelenség, amint egyes fiúkat egy-egy társaságban elismerés illeti derekas hódításaikért, miközben a lányok ilyen irányú sikerei meglehetősen pejoratív megítélést vonhatnak maguk után. „**A szexuális forradalom valójában nem forradalom volt, mert a nemek hierarchiáján nem változtatott, inkább a férfiaknak kedvezett, és – kitermelve a maga új normáit – legfeljebb relatív szabadsággal ruházta fel a nőket. Egyedül talán az írható a javára, hogy elfogadottabbá tette a házasság előtti szexualitást (ahogyan az együttjárást és az együttélést), így valamelyest enyhített a nők 'angyal-kurva' dichotómia mentén történő, dehumanizáló megítélésén. Ugyanakkor a prostitúció távolról sem számolódott fel, és az ellenreakciók sem vártak sokat magukra.**”³⁵

8.) '68 és a feminizmus

A szabad szerelem és a házasság társadalmi megítéléséről szóló viták szükségképpen eredményezték a feminista mozgalmak 60-as évekbeli fellendülését is. A mozgalom történetének ikonikus mítosza, hogy a lázadó nők melltartókat égettek 1968.09.07-én Atlantic Cityben, a Miss America '69 választási procedúrájának éppen helyt adó épület előtt. Az igazság

³⁴ Diarmaid MacCulloch: Perben – Haragban; a kereszténység és a szexualitás (BBC History Történelmi Magazin – 2015/6)

³⁵ Antoni Rita: A nők reprodukciós jogai – tanulmány (<https://nokert.hu/> – 2015.12.05)

azonban az, hogy valóban volt demonstráció, többek között megkoronáztak egy birkát, majd a tüntetők különféle női eszközöket (sminkkészletek, fűzők, melltartók, stb.), dobáltak nyilvánosan kukákba, amit azután meg akartak gyűjtani, de ezt a hatóságok nem engedélyezték. 1968-ban azonban a nők a legtöbb helyen még mindig a **munkahelyi egyenlő bánásmódot (és fizetésért), valamint a fogamzásgátlás és az abortusz jogáért tüntettek**. Furcsa mód az egyenjogúság elérésében addigiakban többet segítettek a világháborúk és az amerikai maffia létrejöttét eredményező szesztilalom (1920-1933) – a kommunista forradalmaktól eltekintve, amely azonban ipari termelőerővé kepezte át a családayákat, akiktől esetenként a gyerekeiket is elvették –, mint bármely más korábbi nőjogi mozgalom. A háború borzalmi kinyitották a munkahelyeket, kórházakat és politikai választójogot³⁶ is biztosítottak a nők számára, míg a szesztilalom az illegális kocsimákba is beengedte őket, miként a feketéket is (így született meg a jazz-korszak).

Az emberi civilizációk ötezer éves történetének – talán az egyiptomi, a nabateus és a minoszi (kréti) kultúrák kivételével – jelentős adóssága a nők egyenjogúságának rendezése, hiszen **„minden ókori társadalom alsóbbrendűnek tekintette a nőket”**³⁸. Különösen a görögök jártak ebben az élen, amire jó példa a nők korabeli fejkendő viseletének kötelezettsége, amit sokan manapság is általánosan iszlám tradíciónak tartanak. Szent Pál apostol korinthusi leveleiben – az őskeresztény gyakorlattól eltérően – még csak eltiltotta a nőket az igehirdetéstől és (az Isten színe előtti egyenlőség hangsúlyozása mellett) a földi életben is alárendelte őket a férfiaknak. Ez azután az akkoriban még csak zsidó, valamint görög-római (utóbb kelta, germán majd mediterrán) alapokon nyugvó keresztény kultúrkörben nemcsak dogmává merevedett az évszázadok során, de a nagy egyházatyák tanításaiban egyenesen bűnbakká tette a hölgyeket, mint a bűnök bűnének kikiáltott szexualitás csábító démonjait. Tertullianus (160-220 körül) úgy vélte, hogy **„a sátán kapuja vagy te, ó, asszonyi állat”**³⁷, de eszerint vélekedett a 4-5. században Szent Jeromos és Szent Ágoston is. Ez utóbbi például **„azt tanította, hogy Éva csábította Ádámot a szexuális szenvedélybe. Ez valami furcsa keresztény nőgyűlölethez vezetett, amely nyugaton még jobban elmélyült”**, miután **„a nyugati társadalom kezdte szexuálisan zabolátlan csábítóknak látni a nőket”**³⁸.

A Római Katolikus Egyház egyetlen nőikkel kapcsolatos reakciója az évszázadok során a női szerzetesrendek középkori engedélyezése, valamint a bizánci alapokon nyugvó Szűz Mária tisztelet 12. századi európai elterjesztése, majd 19-20. századi megújítása volt. Az előbbi éppenséggel nem az anyaság megbecsülését sugallja, az utóbbihoz kapcsolódó hitigazságok pedig leginkább a Szent Hagymányon és nem a Szentírás szavain nyugszanak. A feminista választ az jelentette tehát, hogy a „bűnös nővel” szemben a **szűzi erényt és tisztaságot dicsőítették**. Így a házasság 1215. évi (IV. Lateráni zsinat) szigorú szabályozása (egyházi esküvő, válási tilalom, papi nőtlenség bevezetése) elsősorban szintén nem a nők egyenjogúsítását szolgálta, ha a válás szigorú szabályozása bizonyos szempontból védelmet nyújtott is számukra.

A civil világban amúgy nem változott semmi a felvilágosodás korában, majd a francia forradalomban és azt követően sem. **„Az 1804-ben kiadott Polgári Törvénykönyv (...) kimondta, hogy az asszony engedelmisséggel tartozik férjének, aki 'megvédelmezi' őt. (...) A francia férjnek 1938-ig jogában állt ellenőriznie felesége levelezését, s a törvénykönyv még azt is megemlítette, hogy hatalmát 'mérsékelt erővel' is biztosíthatja.”**³⁹ A választójogot pedig csak azért kapták meg olyan későn (1945), mert korábban **„az antiklerikális republikánus politikusok”** szerint **„a nők a klerikális jobboldal képviselőire szavaznának”**³⁹. Mindeközben a nőknek **„Ausztriában 1971-ig”**⁴⁰ a férjük beleegyezésére volt szükségük ahhoz, hogy munkát vállalhassanak és Franciaországban is szülői engedély kellett ahhoz, hogy egy lány 18 éves korában férjhez menjen. A fogamzásgátló tabletták kifejlesztését pedig az 1950-es évek elején Margaret Sanger (1879-1966), egy a nézeteiért a börtönt is megjárt amerikai ápolónő kezdeményezte, ami azután egy gazdag feminista hölgy (Katharine Dexter McCormick (1875-1967)) anyagi támogatásával indult meg, hogy azután – a hajadon nők kivételével – 1960.05.09-én engedélyezze az amerikai adminisztráció. Pedig eredetileg **„a gyógyszergyárak és a kormány, tartva a katolikus egyház haragjától, nem volt hajlandó finanszírozni ezt a munkát”**⁴¹. **Vagyis egy nő volt az ötlet, egy másik nő biztosította az első anyagi forrásokat és mindehhez semmilyen állami támogatást sem kaptak... Úgyhogy azok a konzervatív populista vezeték, miszerint „a keresztény Európában (...) az embernek méltósága volt, a férfi és a nő egyenlő volt”**⁴², meglehetősen erős csúsztatásnak látszanak, vagy alapvető ismerethiányról tanuskodnak.

Nagy-Britanniában az anglikán egyház elöljárói már 1930-ban gyakorlatilag jóváhagyták a fogamzásgátlást, a törvényhozás pedig 1967-ben legalizálta az abortuszt (Észak-Írország kivételével, ahol az manapság is gyakorlatilag tilos), továbbá – már az egyházak támogatásával – dekriminalizálta a homoszexualitást. Franciaországban pedig csak Simone Veil (1927-2017) egészségügyi minisztersége idején – többszöri nekifutás után és a lelkiismereti jogok fenntartásával – sikerült törvényt alkotni az abortuszról (1975). Addig csak az 1920-as, gyakorlatilag tiltó szabályozás volt érvényben, amely komoly büntetőjogi retorziókra adott lehetőséget a tiltott magzatelhajtásban részesültek számára. Pedig **„az orvosok egyébként tudták, hogy még katolikus körökben is sok nő folyamodott abortuszhoz, és hogy mindenáron törvénnyel kell véget vetni az álszeni hozzáállásnak”**⁴³. Az általános (körzeti) orvosok pedig **„bármilyen morális meggyőződés vezette is őket, a „terepen” döbbenet látták, mekkora pusztítást végeznek az illegális abortuszok az alacsonyabb rétegek körében. A törvénynek meg kellett védenie ezeket a nőket”**⁴³.

³⁶ A nők politikai választójogának bevezetése azért hosszú folyamat volt. Néhány példa: 1893 – Új-Zéland, 1902 – Ausztrália, 1906 – Finnország, 1918 – Nagy-Britannia (csak 30 éven felülieknek, 1928-tól már 21 éven felüliek is), 1920 – USA, Kanada, 1922 – Írország, 1945 – Japán, Olaszország, Franciaország, 1949 – Kína, India, 1952 – Mexikó, 1956 – Egyiptom, 1964 – Kenya, 1971 – Svájc, 1982 – Jordánia.

³⁷ Idézi Dr. Kéri Katalin: Érdekességek a nők történetéből (IQDEPO Kiadó – Pécs, 1996; <http://mek.oszk.hu/>)

³⁸ Diarmaid Macculloch: Perben – Haragban; a kereszténység és a szexualitás (BBC History Történelmi Magazin – 2015/6)

³⁹ Hahner Péter: A francia forradalom és a nők (Rubicon – 2008/5; <http://www.rubicon.hu/>)

⁴⁰ Vági Barbara: Mi a legnagyobb hazugsága 1968 mítoszának? (Bauer Béla) (<http://www.origo.hu/> – 2018.05.11)

⁴¹ Antoni Rita: A nők reprodukciós jogai – tanulmány (<https://nokert.hu/> – 2015.12.05)

⁴² Orbán Viktor beszéde a XXIX. Bálványosi Nyári Szabadegyetemen – 2018.07.28. (<http://www.kormany.hu/>)

⁴³ Simone Veil: Egy élet (részletek; <https://www.szombat.org/> – 2018.07.02)

Az abortusz kérdés azonban a világ számos országában még ma is heves vitákat kavart ott is, ahol a szabályozás megengedőnek mutatkozik. Ebben persze főként a fajsúlyos lobby erővel bíró valláseszkölcsei megfontolások domináns képviselői játszanak vezető szerepet. Úgyhogy a merev elutasítás még mindig számos országban érvényesül. Így például „*az abortusz be van tiltva, illetve bűncselekménynek számít a Kubán és Uruguay-on kívül minden latin-amerikai országban*”⁴⁴. Jelenleg pedig „*Lengyelországban van érvényben Európa egyik legszigorúbb abortusztörvénye: elvileg legális a beavatkozás, ha két független orvosszakértő igazolja annak szükségességét, azonban ilyen igazolást a gyakorlatban egyetlen orvos sem mer kiadni. 1956 után elérhető volt az országban az abortusz. Az abortuszellenes törvényt 1993. január 7-én fogadta el a lengyel parlament, számos próbálkozás és közel négyéves nyilvános vita után. A törvényt széleskörű tiltakozás és a lengyel társadalom többségének akarata ellenére vezették be.*”⁴⁵ Írországban, ahol teljes abortusztilalom van, még csak idén májusban volt magas részvétel mellett 66,4 %-ban pozitív népszavazás arról, hogy az alkotmányból kerüljön ki az a klauzula, amelyik szerint „*a magzat életét az anyáéval azonos szintű védelem illeti meg. Évente több ezer ír nő utazik külföldre, hogy nem kívánt terhességét megszakítsa. Mások tízennégy év börtönt kockáztatnak interneten vásárolt esemény utáni tabletták bevitelével*”⁴⁶. Az új törvényt, amely a terhesség első 12 hetében indoklás nélkül, majd utána az édesanya, vagy a magzat egészségének, illetve potenciális születési rendellenesség esetén engedélyezi majd a magzatelhajtást, még csak most fogalmazzák. Ezek után az iszlám fundamentalista nézőpontokról nem is érdemes szót ejteni, hiszen még a fejlett világ sem képes konszenzusra jutni a kérdésben. A muszlimoknál egyébként tilos az abortusz, de legalább élhetnek a fogamzásgátlás szabadságával, míg az izraeliták csak indokolt orvosi esetben engedélyezik a magzatelhajtást.

A probléma persze nemcsak az abortusz jogával van, hiszen még a feminista követelések legalapvetőbb pontjai is gyakorlatilag megoldatlanok az egész világon. A World Economic Forum férfiak és nők közötti egyenlőtlenségeket mérő 2014-es Global Gender Gap Indexe szerint 145 ország közül egy „*sincs még a világon, amely teljesen eltörölte volna a nemek közötti egyenlőtlenséget, de az öt északi ország közül négy és Írország is már több mint 80%-át megoldotta a problémának. A legmagaşabb értéket Izland tudta felmutatni több mint 88%-kal, emellett a szomszédjaink közül Szlovénia is előkelő helyet kaparintott meg 78,4%-kal. Ehhez képest a magyar helyzet aggasztó: a vizsgált 145 ország között mi csupán a 99. helyet tudtuk megszerezni 67,2%-kal, ezzel jóval többen vannak előtűnk, mint utánunk a listán. A legrosszabb helyezést pedig Jemen érte el, itt csupán 48%-on áll az egyenlőtlenségek elleni harc.*”⁴⁷ Magyarországon – érdemben – az elmúlt években sem javult a helyzet, míg a női politikusok aránya a 2018-as választás követően a parlamentben 11,6 %, ami a világrangsorban tíz helyes javulást eredményezve is csak a 148. helyére elég.

Ezzel együtt a szexuális forradalom, illetve a korabeli egyéb nőjogi megmozdulások eredményeképpen is a feminizmus a '68-as törekvések egyik legsikeresebb irányzata, amelyet az elmúlt évtizedekben a liberális demokráciákban az „egyenlőség” nevében sikerült elérni. Mostanság sok helyen, sok témában tapasztalható bizonyos fokú konzervatív ellenérzés, de az amerikai fekete polgárjogi mozgalmak jelentős részsikerei és „*az 1968-as mozgalmak megrázkódtatásai után az egyenlőségpárti liberalizmus újabb óriási sikereket ért el: lendületet vett a nők társadalmi és erkölcsi egyenrangúságát célzó mozgalom, a feminizmus (amely természetesen nemcsak a nők mozgalma) és a melegek, leszbikusok egyenjogúsítását kívívó mozgalom is, amelynek sikerült mélyreható jogi és egzisztenciális változásokat előidéznie. (...) Nagyon sok vállalat és szervezet (rengeteg közület is) női kvótát állított föl, sokkal több a vezető beosztású nő, s a nők relatív átlagjövedelme is nőtt. A családon belüli viszonyok is egyenlőbbek, megengedőbbek, türelmesebbek lettek – amint ezt számtalan vizsgálat és fölmérés bizonyítja –, beleértve a gyerekek méltóságának és szuverenitásának elismerését; kevésbé autoritárius a nevelés mind otthon, mind az iskolában; a gyerekek fizikai bántalmazása megszűnőben van. A homoszexualitás üldözése, megbélyegzése, kulturális elnyomása nagyrészt a múlté.*”⁴⁸ Manapság sajnos csak remélni lehet, hogy a folyamat nem mostanság fog megszakadni...

9.) '68, a prágai tavasz és a szovjet típusú kommunista illúzió kimúlása

Bár a '68-as mozgalmak eszméinek relatíve kevés hatása volt a vasfüggöny mögötti országokra, 1968 mégis sorsfordító évnek bizonyult a kommunista blokkban is. Magyarországon az új gazdasági mechanizmus bevezetése – valamint további „lazítások” – révén az emberarcú szocializmus megteremtése érdekében, ezt az évet a korszak egyik legfelszabadultabb időszakává változtatták. A nyugati mozgalmak maoista irányzatainak hatása, Che Guevarra legendája és az államilag támogatott, de kordában is tartott hivatalos Vietnami háborúellenességén túl, a '68-as hatások – az újbaldali filozófiák marginális térnyerése – mellett főként kulturális területeken nyilvánultak meg (többek között pop art elterjedése, művészeti happeningek, új színházi és filmes törekvések, a könnyűzene és az ehhez kapcsolódó szubkultúra legalizálása). Az év azonban mégiscsak a Prágai Tavaszról, illetve annak erőszakkal történő internacionalista elfojtásáról maradt emlékezetes.

Az 1968.08.21-i katonai invázió nagyon fontos politikai és ideológiai következményekkel járt. Egyrészt a kelet-európai ellenzékiek számára nyilvánvalóvá vált, hogy az SZKP XX. kongresszusán (1956.02.19-21.) megígért desztalinista revízió; a hibák felülvizsgálata és kijavítási szándéka végképp csak ígélet maradt, vagyis az akkoriban funkcionáló szovjet típusú szocialista rendszer belülről megreformálhatatlannak ítéltetett. Ez – többek között az átmeneti 1968-as magyar, lengyel, csehszlovák és jugoszláv liberalizálódási folyamatoknak is köszönhetően – kiszabadította a szellemet a palackból és új politikai erőket mozgósított, amelynek jellemző vonása „*volt a civil társadalmi ébredés irreverzibilis folyamatának a megindulása*”⁴⁹. Legismertebb megnyilvánulási formái pedig „*a prágai szellemi ellenállás többnyire latens továbbélése, a*

⁴⁴ Bernáth Lackó: Egy legális abortuszért szervezett tüntetésen három nőt késeltek meg (<https://merce.hu/> – 2018.07.29)

⁴⁵ Antoni Rita: A nők reprodukciós jogai – tanulmány (<https://nokert.hu/> – 2015.12.05)

⁴⁶ Ír népszavazás az abortuszról: magas részvétel (<http://hu.euronews.com/> – 2018.05.25)

⁴⁷ Siralmas a nők helyzete Magyarországon (<https://www.portfolio.hu/> – 2016.07.26)

⁴⁸ Tamás Gáspár Miklós: Volt egy álmunk (Vélemény; <http://nol.hu/> – 2013.08.18)

*lengyel Solidarnosc nyilvános fellépése, az orosz szamizdatmozgalom megindulása és a magyar ellenzéki aktivitás megélenkülése. Mindegyikük hatvannyolcból kelt ki, és bizonyára hatottak is egymásra, végeredményben azonban egymástól függetlenül keletkeztek. Ami nem csoda, hiszen ha nem is minden kelet-európai kommunista országban, ott azonban, ahol sok ellenállási potenciál gyűlt fel történelmi hagyomány formájában (mint Lengyelország és Magyarország esetében), ezekben az országokban külön-külön már leszámoltak ez időben a civil társadalom elméleti és gyakorlati élesztgetői a kommunista rezsim belső megújulási képességébe vetett reményekkel.*⁴⁹

Másrészt a '68-as diák- és munkásmegmozdulásokban amúgyis vitatott szerepet játszó fajsúlyos nyugat-európai kommunista pártok (spanyol, olasz, francia) olyan jelentős tekintélyvesztést szenvedtek el, és önmagukban is oly mértékben meghasonultak, hogy kénytelenek voltak ők is feladni a szovjetbarát kommunista elveiket. Újabb lökést adva az újbaloldali mozgalmak népszerűségének, valamint a többek között erőszakmentes, fontolva haladó és a személyiségi jogokat központi kérdésként kezelő eurokommunista eszmék kialakulásának.

A szociális kérdések békés, tárgyalásos úton történő rendezési terve, azonban végképp elnyomta a kommunista/szocialista ideológiák támogatóinak forradalmi lendületét, és ez jelentős értékvesztésnek bizonyult. Az eszme erőzójának a végső lökést az 1989-90-es kelet-európai rendszerváltás adta meg. A szocialista út, mint politikai alternatíva, teljesen elvesztette a kilátásait, realitását és jelentős világpolitikai tömegbázisát is. Eközben a '68-as eszmék utóhatásaival karöltve, a nyugati újbaloldali mozgalmaknak jelentős szerepe volt a szabad pártok liberális demokráciák, és az új politikai, ideológiai irányzatok, valamint civil mozgalmak felvirágzásában (többek között ökológia, kisebbség- és jogvédelem, feminizmus, multikulturalizmus, valamint tolerancia). Valójában „*a baloldali ideológiailag az utóbbi két-két és fél évtizedben mást sem tett, mint visszazorult, lemondott, saját maga minősített 'utópikusnak' olyan elveket, amelyek identitása alapját jelentették. A jobboldali forradalom sikerét nem az okozta, hogy végre „mert jobboldalinak lenni”, hanem inkább az, hogy a baloldal minden lényeges kérdésben visszavonulót fűjt. Különösen végzetesnek bizonyult a bevándorlás problémájának lényegében a jobboldaltól alig eltérő kezelése. De persze a kulturális hegemonia elvesztését nem ez okozta, hanem – mint mindenütt – a 'szociális kérdés' elárulása; az, hogy a francia baloldal is egyre inkább a teljesen homályos 'értékek' felé fordult, egyszerűen annak köszönhető, hogy programja már rég idomult a jobboldal szociális programjához.*”⁵⁰

A '68-as politikai eszmék utóélete és a Prágai Tavasz eseményeinek a baloldali alternatívát megsemmisítő hatásai valójában tehát 1989-90-ben érték össze Közép- és Kelet-Európában. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy 1968-ban „*véget ért egy korszak a kapitalizmus életében*”⁵⁰ is, ezt követően pedig a „*krízis feloldása a változtatási vágyakat erőszakkal kifejező követelések szisztematikus kielégítésével, fokozatos integrálásával ment végbe a hatvannyolcat követő periódusban. A 'válságmenedzselés' – Kelet-Európától eltérően – Nyugaton így nem a rendszerstruktúra, hanem a rendszeren belüli struktúra politikai és egyéb elitiek által akceptált átalakításaként ért, érhetett el tartós sikert. Ez is oka, hogy az 1989 táján és azt követően teljesen megrekedt, majd felbomló kommunista Kelet-Európa számára a Nyugat újból életképes, választható (sőt választandó) politikai és gazdasági-társadalmi alternatívává válhatott*”⁵⁰.

10.) A liberális demokrácia világméretű diadala és bukása⁵¹.

A világ a vietnami háború befejezésével, a CIA aktivitásának korlátozásával⁵² és az enyhülés időszakának bekövetkeztével az 1970-es években mégiscsak megindult az amerikai típusú demokratizálódás útján, hiszen a „*Freedom House éves jelentései alapján 1974-ben 42, közvetlenül a Szovjetunió összeomlása előtt pedig 65 államot lehetett „szabadnak” minősíteni, vagyis olyan jogállamnak, ahol meghatározott időközönként szabad és demokratikus választásokat tartanak, és stabilan biztosítottak az alapvető emberi és polgári jogok. Ez a szám 2005-re 89-re növekedett*” (plusz további 30 „*választási demokrácia*”). „*A demokratizálódás úgynevezett harmadik hulláma (amely a hetvenes években indult Portugáliában, Spanyolországban és Görögországban, majd a közép- és kelet-európai rendszerváltásokban tetőzött) világméretűnek bizonyult*”, amikor elérte Latin-Amerikát (Argentína, Brazília, Mexikó, Guatemala stb.) és Afrikát (Benin, Mali, Ghána stb.) is. A liberális demokrácia elterjedésében, vagyis az – egyes esetekben azért okkal vitatott – „demokráciaexport” relatív sikerében természetesen az is nagy szerepet játszott, hogy az Amerikai Egyesült Államok az Európai Unióval és a nemzetközi szervezetekkel karöltve, az 1990-es évek közepétől alkalmazta, azt a szabályt, hogy „*aki pénzügyi és gazdasági segítséget szeretne, annak demokratikus reformokat kell felmutatnia, illetve tolerálnia kell a civil szervezetek legális működését*”.

A folyamatnak azonban valójában a legnagyobb lökést a Szovjetunió összeomlása adta meg (1991), miután az Amerikai Egyesült Államok maradt a világ egyedüli szuperhatalma. Az amerikai neokonzervatív külpolitikai attitűd ugyan nem zárta ki a nyílt katonai beavatkozásokat (lásd többek között Granada (1983), Panama (1989), illetve később Afganisztán (2001) és Irak (2003)), viszont jobb alternatíva híján „*a liberális demokrácia mint nemzetközi politikai minta*” nemcsak „*uralkodóvá*” vált, hanem egyes vélemények szerint győzelmével „*a társadalmi eszmék, illetve rendszerek fejlődése ért tetőpontjára*”, ami politológiai értelemben a „*történelem végét jelenti*”. Francis Fukuyama (1992) szerint „*a liberális demokrácia szabadság- és egyenlőségeszménye kielégíti az ember elismerésre és megbecsülésre irányuló vágyát, hiszen arra az alapfeltevésre épül, hogy minden ember morálisan egyenlő, és joga van az őt érintő ügyek intézésében való*

⁴⁹ Gyáni Gábor: Keleti és nyugati hatvannyolc - Különbözőség és egység (Mozgó Világ internetes változat - 2008 augusztus; <http://epa.oszk.hu/>)

⁵⁰ Balázs Gábor: 68-at végleg eltörölni... (Mozgó Világ internetes változat - 2008 augusztus; <http://epa.oszk.hu/>)

⁵¹ A fejezetben külön nem jelölt idézetek forrása: Filippov Gábor – A hibrid ellenforradalom kora (<https://24.hu/> – 2018.07.31.)

⁵² A Watergate lehallgatási botrány kapcsán (1972) is a törvénytelen gyanújába keveredett CIA tevékenységét az amerikai szenátus (Church Bizottság) és a képviselőház (Pike Bizottság) is kivizsgálta (1975). Az ügynökség tevékenységét ezek után számos tekintetben korlátozták, és különböző kongresszusi bizottságok felügyelete alá rendelték. Ezeket a korlátozásokat azután természetesen a „terrorizmus elleni háború” meghirdetésekor (2001) részben feloldották.

részvételhez. Ennél pedig nehéz rokonszenvesebb és nagyobb elfogadottságra számot tartó, vagyis működőképesebb ideológiát kitalálni". Nohát ez az a demokrácia típus, aminek a kialakulásában nemcsak a volt '68-asok, de például az európai kereszténydemokraták a 2. világháború óta kétségtelenül komoly szerepet játszottak, és aminek az átalakítására a populista politikai irányzatok képviselői és autoriter hajlamú politikus vezetői a „hibrid demokráciák” formálásával nagyjából az ezredforduló óta egyre nagyobb számban mostanság törekedni szándékoznak.

A Filipov Gábor által leírt „hibrid demokrácia” formálisan is demokrácia, csak éppen ebben a verziójában – egy autoriter hajlamú vezető irányításával – olyan politikai rendszer jön létre, amelyben egy erős centralista állam kiépítésével többek között visszautasítják és cenzúrának tekintik a politikai korrektség elvének alkalmazását, a fékek és ellensúlyok intézményi rendszerének hatékonyságát törvényekkel korlátozzák és a saját maguk által kinevezett emberek útján, személyes érdekeik szerint befolyásolják. Vagy a hatalmi ágak szétválasztásának elve számukra csupán annyit jelent, hogy mindenhová a saját, de különböző embereiket kell ültetni. Továbbá a cenzúra helyett a „kiéheztetés” és a legfontosabb, legnagyobb elérésű médiák „piaci” felvásárlásának módszereit alkalmazzák, egyébként pedig számukra a sajtó amúgy sem hírszolgáltató-, hanem propagandaeszköz. Valamint tartózkodnak a nyílt állami erőszaktól, de szükség esetén, kritikus helyzetekben fizetett magán „zsoldoshadseregeket” vetnek be, és törvényekkel korlátozzák, vagy propaganda módszerekkel járatták le a független és esetleg kritikát megfogalmazni képes civil szervezetek működését. És nem utolsósorban a végletekig központosított elosztású anyagi forrásokkal függőségben, rövid pórázon tartják a magán- (így többek között a lakossági szociálpolitikában is), a civil- és a gazdasági élet gyakorlatilag minden szereplőjét. Ez az oka annak a jelenségnek is, hogy ma Magyarországon az alanyi jogú támogatottak köre jelentősen csökkent az utóbbi években, illetve az ellátások szintje minimális mértékűre korlátozódott. Mindezen eszközökkel kényelmesen biztosítják a valóban demokratikus választási győzelmüket, de ha szükséges, akkor a választási rendszeren is bármikor képesek apró, de az ellenzék számára fájó módosításokat végrehajtani, hiszen ehhez minden törvényi és törvényességi felügyeleti eszköz is a befolyásuk útján a rendelkezésükre áll. Egy minél nagyobb arányú választási győzelem után pedig négy évig bármikor előszeretettel hivatkozhatnak a többségi akaratból megvalósuló alkotmányos felhatalmazásra. A rendszer fenntartásához minden erővel tartózkodnak az olyan típusú nemzetközi együttműködésekben való részvételtől, amelyek bármely módon beavatkozhatnak, vagy ellenőrizhetik a kormányzati tevékenységet, illetve a külföldi anyagi támogatások elosztását. Az ilyen irányú törekvéseket a nemzeti szuverenitás elleni támadásnak állítják be.

Szép új világ; olyan demokrácia ez, amelyik egy diktatúra kabátja és még örülhet is neki, hogy egyáltalán hordják. Viszont ebben a rendszerben nincsenek emancipációs problémák, a közmunka révén elért teljes foglalkoztatottság biztosítja a megélhetés legalábbis minimumát, minden potenciális választói célcsoport kap valamilyen sokszor csak szimbolikus gesztust, a többiekkel pedig nem kell foglalkozni, úgysem szavaznak, meg amúgyis képtelenek az önszerveződésre. Az alternatív autonóm közösségek szép lassan maguktól is elsorvadnak, a politikában pedig egyre kevesebbet számít a morál és a „közjó”, hiszen a céltudatos politikai hatalmi akarat érvényesítéséhez csak egy erőskezü irányítás kell, mert a kormányzás a „pillanat uralásának” a művészete. A német és más külföldi befektetők meg örülnek az olcsó, bár egyre képzetlenebb munkaerőnek, az Európai Unió pedig értetlenül szemléli saját tehetetlenségét, mert erre azért nem készült fel. A magyar állampolgárok sem. Egyes vélekedések szerint 2010 óta több százezren, a legtehetségesebbek közül, vándoroltak ki, hogy megfelelő képzettséget, vagy megélhetést biztosítsanak maguknak és családjuknak. Ebben a rendszerben már nem a társadalmi egyenlőség realitása a politikai vitatéma, hanem hogy éppen milyen külső, vagy belső ellenség támadja az országot. A kormányzat soha, semmikor, semmilyen körülmények között sohasem hibázik, legfeljebb rosszul interpretálták a tényeket, a kritika ellenben mindig az ellenség megnyilvánulása, akik ellen amúgy is fel kell venni a harcot, úgyhogy itt nem „retteg szegénytől a gazdag”, de „gazdagtól fél a szegény. Fortélyos félelem igazgat minket s nem csalóka remény”⁵³.

Veszélyes játék ez, hiszen az örökösen a hagyományos keresztényi értékek devalválódásáért aggódó konzervatív populisták a demokrácia értékeinek alapjait rengetik meg és nemcsak a politikai rendszerükben, hanem az emberek lelkében is. Pedig a demokrácia őrzőinek felelősségük van, hiszen míg például az „önkényuralmi kormányzat vezérelve a félelem”⁵⁴, és még a monarchiában is a „kormányzatnak vezérelve a becsület, a törvényeknek is erre kell épülnie”⁵⁴, addig a „demokráciában a köztársaság szeretete annyit tesz, mint szeretni a demokráciát; a demokrácia szeretete pedig az egyenlőség szeretetét jelenti”⁵⁴. A liberális demokrácia európai és amerikai gyakorlatának bizonyosan rengeteg hibája van és volt, de ez nem indokolja a totális felszámolását és egy lényegesen igazságtalanabb irányú átalakítását. Még az állandóan hangoztatott „rend” védelmében sem. Igenis léteznek kategorikus demokrácia-kritériumok, amelyek nélkül nem valódi a demokrácia: bizonyosan ilyen a versenysemleges választás rendszer, a valódi sajtó- és szólásszabadság, a személyiségi- és politikai jogok mindenkor biztosítása, valamint az egyházak és civilszervezetek zaklatásának mellőzése. A választók szándékos megtévesztése, meglopása pedig büntetendő cselekmény, aminek a felderítése a kormányzattól valóban független felügyeleti szervek (Alkotmánybíróság, Állami Számvevőszék, Média Hatóság, Választási Bizottság, ombudsman, Versenyhivatal. stb.) és az ügyészség legfontosabb feladata. Sok populista szerint a liberális demokrácia drága és túlzottan időigényes politikai rendszer, de ezek nem lehetnek indokok bármely korábban vállalt alapelvének súlyos megsértéséhez.

11.) A Római Katolikus Egyház Társadalmi Tanítása és a kereszténydemokrácia

Azt, hogy az 1960-as évtized a világtörténelem egyik legkülönlegesebb társadalmi és eszmetörténeti időszaka, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy még az euro-atlanti kultúrkört meghatározó szekularizáció ellenére is minden bizonnyal a 19-20. század egyik legbefolyásosabb és legkonzervatívabb globális intézményét, a Római Katolikus Egyházat sem hagyta

⁵³ József Attila: Hazám (<http://magyar-irodalom.elte.hu/>)

⁵⁴ Montesquieu: A törvények szelleméről – I.kötet (Akadémia Kiadó, Budapest – 1962; 188., 184., 170. oldal)

érintetlenül. Ezt egyaránt bizonyították a minden tekintetben **rendkívüli II. Vatikáni egyetemes zsinat** eredményei, valamint az Egyház Szociális Tanításának az 1960-as évektől napjainkig végbemenő kitejesedése is.

Az egyháznak az 1960-as éveket megelőző közel 1600 éves történetében ugyan nemigen voltak **jellemzők a szociális (vagy társadalmi) problémákkal kapcsolatos** általános érvényű megnyilatkozások. Az őskereszténység közösségi és az idegenek iránt is megnyilvánuló, a felebarátokat aktívan kiszolgáló életmódja az I. században, majd még az üldöztetések korában is, a 4. századig, legendás hírű volt, és nyilván sokat segített a kereszténység elterjedésében is. A középkortól a karitatív tevékenység (oktatás, ápolás, életosztás, fogolykiváltás) továbbra is fontos szerepet játszott az egyház és Európa történetében, de néhány kivételtől eltekintve ez nem lépett túl a kolostorok, apátságok, plébániák szervezett keretein. Természetesen az emberekkel, a kiszolgáltatottakkal való kegyes bánásmóddal kapcsolatosan sok egyedi pápai és püspöki felszólítás és ajánlás született, de az egyháznak általános érvényű, szociálisnak mondható tanítása – a keresztény rabszolgák tartásának, kereskedelmének tilalmán túl – a 19. század végéig nem volt a felebaráti szeretet szentírási példabeszédein kívül⁵⁵.

Talán éppen ezért is nem véletlen, hogy a „**keresztény demokráciát**”, mint fogalmi szösszetételt, a Nagy Francia Forradalom időszakában „*használta először 1791-ben a francia nemzetgyűlésben a lyoni püspök*”⁵⁶. Ő „*a népi kereszténységet, a megalázottak egyházát, a keresztény testvériséget*”⁵⁶ értette a különválasztott szösszetétel alatt és egyfajta politikai katolicizmust képviselő, de a forradalommal kiegyező népi hatalomgyakorlásban reménykedett, illetve ezzel is igyekezett sikertelenül elejét venni az egyháza elleni hamarosan bekövetkező üldöztetésnek. Az egyháznak elviekben nem lehetett kifogása a demokráciával, mint államformával, de egyrészt továbbra is ragaszkodott az állam és társadalom működésének egyházi (erkölcsi) felügyeletéhez, másrészt éppen emiatt sem támogatta a vallásszabadság ügyét, egyebekben meg annyira összefonódott egy évezrede az ancien régime-mel, hogy kódolva volt a tragikus konfliktus.

Ezt követően a **korai francia és belga liberális keresztények** (lásd 1831-es belga alkotmány) most már valóban szociális indíttatásból elevenítették fel és fogalmazták újra a kereszténydemokrácia gondolatát a 19. század első harmadának végén. Közülük többen is az alkotmányos monarchia pártján voltak, de egyáltalán nem utasították el a francia forradalom szabadság, egyenlőség és testvériség jelszavait, valamint a szekularizáció elvét. Ez a korai kereszténydemokrata irányzat és liberális követők elítélték a társadalmi egyenlőtlenségeket és pontosan diagnosztizálták az ipari forradalom aggasztó szociális következményeit, de államformától függetlenül azt vallották, hogy „*a hatalom bár Istentől van, de a nép által valósul meg: alapja a népszuverenitás. A nép által választott törvényhozásnak felelős a végrehajtó hatalom. (...) Az államfőnek – az uralkodónak vagy a köztársasági elnöknek – a funkciója a három ág közötti egyensúly fenntartása, őrzése, az állam és a nemzet reprezentálása, ám közvetlenül nem vesz részt egyik hatalmi ágazat döntéseinek meghozatalában vagy tevékenységében sem. A kereszténydemokrácia ezen alkotóeleme nem kötődik egyik vagy másik valláshoz, egyházhoz, hanem kimondottan interkonfessionális, felekezetek közötti vagy feletti volt és marad. Keresztény természete elsősorban abban jut kifejezésre, hogy állameszméjét és annak pozitív törvényeit a természetjogból vezeti le*”⁵⁷.

Ez, ha úgy tetszik egyfajta kiegyezés volt a liberális eszmékkel, amelyeket a hivatalos ultramontán egyházi vezetés (pl.: pápai tévedhetetlenség dogmája – 1870) ebben az időszakban még mereven és határozottan nem csak elutasított, de később hivatalosan is betiltott⁵⁸. Míg a korai kereszténydemokraták a liberális társadalmi eszméket és a kereszténységet próbálták összhangba hozni, addig némileg váratlanul „*XIII. Leó pápa 1891-ben kiadott Rerum novarum kezdetű enciklikája a szociális igazságosságot állította a keresztény társadalomfelfogás középpontjába*”⁵⁹. A körlevél ennek ellenére keveset foglalkozik a szociális kérdésekkel, de annál többet a magántulajdonnal, aminek az oka nyilván az lehetett, hogy ebben az évben a Német Szociáldemokrata Párt (Erfurti program) a kapitalizmussal szemben a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételét jelölte meg elérendő célként. Az enciklikát manapság is az Egyház Szociális Tanításának első megnyilatkozásaként tartják nyilván, mert megjelentek benne a „közjó” és az „emberi méltóság” fogalmi és elítélte a munkabér „kiszákmányolást”. Vagyis az egyház a korábbi merev elzárkózás után, már „*elfogadja a polgári berendezkedést, a demokrácia intézmény rendszerét, de határozottan elutasítja a liberális kapitalizmus erkölcsileg elfogadhatatlan túlkapásait és az osztályharcot előtérbe állító, a magántulajdont felszámolni kívánó kollektivistá szocializmust*”⁶⁰.

„*Az enciklika megjelenése nagy lendületet adott a keresztényszocialista elveken működő munkás szerveződéseknek, szakszervezeti mozgalomnak, pártoknak. Mindazonáltal az első világháború után kialakult európai helyzetben a keresztény politizálás és pártjai nagyrészt válságba kerültek, mindenekelőtt, Németországban, Ausztriában és Olaszországban, ahol nem tudtak ellenállni a náci és fasiszta nyomásnak. Ezekben az országokban a szóban forgó pártokat vagy felszámolták, vagy súlyosan kompromittálódtak, mint a német Centrum Párt.*”⁶⁰ Európa számos országában a szekularizációt sem sikerült elérni, ami ugyan nem zavarta az Egyházat, az azonban a valódi kereszténydemokratákhoz hasonlóan annál inkább, hogy maga is okkal ódzkodott a politikai kereszténység elterjedésétől, mert – mint utólag is megtapasztalták – a nemzeti elkötelezettség, vagy politikai kompromisszumok, illetve belpolitikai viták csak csorbították az erkölcsi és nemzetek feletti hatalmi tekintélyét. Az 1891-1958 közötti időszakban azonban – számos pápai beszédétől eltekintve – a 185 kibocsátott enciklika közül csak egy született a szociális tanítás jegyében („*Quadragesimo anno*” – 1931). Ebben a pápa ismételt hangsúlyozta a magántulajdon sérthetlenségét, változatlanul elítélte a sztrájkjogot és a forradalmat, a szocializmust pedig a

⁵⁵ Az első általános érvényű enciklika az „emberi szabadságról” („*Libertas praestantissimum*”) ugyanabban az évben jelent meg, mint amikor Amerikában kihirdetésre került az utolsó rabszolga-felszabadítási rendelet (Brazília – 1888).

⁵⁶ M.Szebeni Géza: A francia kereszténydemokrácia történetéről (<http://www.multunk.hu/> – 2007/3.)

⁵⁷ Gergely Jenő: A kereszténydemokrácia Magyarországon (<http://www.multunk.hu/> – 2007/3.)

⁵⁸ Lásd „*Quanta cura*” kezdetű pápai enciklika és „*Syllabus*” (1864), majd a „*Pascendi dominici gregis*” kezdetű pápai enciklika (1907), illetve az ezek alapján összeállított „*antimodernista eskü*” (1910-1967).

⁵⁹ Gergely Jenő: A kereszténydemokrácia Magyarországon (<http://www.multunk.hu/> – 2007/3.)

⁶⁰ Entz Géza Antal: A keresztény szociális eszme múltja és perspektívái (<http://www.jelujsag.hu/>)

kereszténységgel összeegyeztethetetlennek minősítette, miként a keresztényszocializmust is (!). Továbbá bevezette a „szubszidiaritás” fogalmát, ami ettől kezdve nemcsak az Egyház Szociális Tanításának, de a II. világháború utáni kereszténydemokráciának is fontos alapelvevé vált.

Szent XXIII. János pápa (1881-1963) ezek után tulajdonképpen mindenki meglepetésére jelentette be a zsinat tervét (1959), majd mintegy szellemi irányítúként, kibocsátott egy pápai enciklikát („Mater et Magistra” – 1961) is, ami **teljesen új alapokra helyezte az Egyház Szociális Tanítását**. Ebben ugyanis már nemcsak a magántulajdonnal, hanem többek között valódi szociális kérdésekkel, világgazdasággal és társadalometikai problémákkal is foglalkozott. Úgyhogy sokan arra számítottak, hogy a zsinat majd a szegénységről szól majd, de ez a várakozásuk valamelyest illúzió maradt. Viszont az egyház életében, illetve a világgal és a többi felekezettel való párbeszédében rendkívüli változásokat hozott, mert először fordult elő a történelemben, hogy az elzárkózással, üldözéssel, vagy tiltással szemben a párbeszéd fontosságára helyezték a hangsúlyt.

A zsinat, amely minden tekintetben a Római Katolikus Egyház zsinati történetének egyik csúcsteljesítménye, alapvetően a liturgikus (például új nemzeti nyelvű miseliturgia, népnyelvű Szentírás, megreformált egyházi naptár, kevesebb böjti nap), egyházi és dogmatikai reformok, az ökumenizmus, valamint a világbéke meghirdetésének tekintetében hozott jelentős eredményeket. Az újtók és konzervatívok közötti frakcióharcokat sem nélkülöző viták után döntő többséggel megszavazott zsinati határozatokban sokszor közel kétezer éves dogmák is felülírásra kerültek⁶¹, illetve a „Gaudium et spes” (Az Egyház a mai világban – 1965) című lelkipásztori zsinati dokumentum **elítélte minden totális háborút és a béke védelmére szólított fel**. A konstitúciót eszmei értelemben is megelőzte az 1963-as „Pacem in Terris” (Békét a földön) kezdetű enciklika, amely gyakorlatilag az Egyház emberi jogi útmutatása (jogok és köteleességek), és amelynek „*lényegi tanítása: csakis az ENSZ által is (1948-ban) deklarált alapvető emberi jogok tiszteletben tartásával lehet biztosítani a békét*”⁶², valamint lehetővé teszi a „*párbeszédet és bizonyos együttműködést a nem hívő jóakarátú emberekkel, marxistákkal is*”⁶². Mindkét dokumentum az Egyház Szociális Tanításának a alapvető része lett.

A zsinat a vártakkal szemben, illetve a hamarosan elhunyt (1963) pápa erre vonatkozó kifejezett kérése ellenére, mégsem foglalkozott közvetlenül a szociális kérdésekkel, mert bár a „Gaudium et spes” konstitúcióban külön fejezet szól a béke védelméről „*a szegények sorsa azonban végül nem kapott ilyen kiemelt helyet a zsinati szövegekben*”⁶³. Viszont a későbbiekben már úgy emlékeztek meg a zsinatról, mint amikor az egyház valóban a szegények, elnyomottak és az emberi jogok pártjára állt. Eközben sorban születtek az újabb és újabb, **most már „Társadalmiak” nevezett Tanítás** dokumentumai, mert az 1960-as évek második felétől – sok egyéb más megnyilatkozás mellett – további három pápa, kilenc enciklikája (1965, 1967, 1971, 1975, 1979, 1981, 1987, 1991, 2009), a Hittani Kongregáció két nyilatkozata (1984, 1986), valamint egy Püspöki Szinódus záródokumentuma (1971) gazdagították a tanítást. Az átnevezést is az indokolta, hogy teljes részletességében most már nem csupán „*szociális*” (azaz a társadalmi gondozásra, és segélyre szoruló csoportokkal és helyzetekkel foglalkozó) tanítás, hanem az emberi együttélés és a társadalom egészét átfogó rend, normarendszer (erkölcsteológia)⁶⁴, amelyet azonban a valódi „*társadalmi problémák, konfliktusok, ellentmondások – és azok feloldására törekvés – ösztönözték*”⁶⁴.

A hivatalos vatikáni megnyilatkozások változatlanul az európai kereszténydemokrácia alapdokumentumai, bár valamelyest megkésték a politikai eszmerendszer kialakulásához képest, és deklaráltan a keresztény hit talaján megfogalmazott útmutatók. A tanítás jelen állapot szerinti legfontosabb „*építőkövei*”⁶⁵: 1.) az emberi méltóság, 2.) az emberi élet tisztelete, 3.) a kapcsolatteremtés, 4.) a részvétel, 5.) a szegény és sebezhető emberek kiemelt védelme, 6.) a szolidaritás, 7.) a gondoskodás, 8.) a szubszidiaritás, 9.) az emberi egyenlőség és a 10.) közjó. „*Az igazságosság részben bennefoglaltatik a közjóban, részben tovább értelmezi azt. A keresztény társadalmi tanítás az igazság követelményeivel egyrészt az elemi létfeltételekre való általános jogot, s e jog megvalósításának szükségességét ismétli, másrészt a hátrányos helyzetű népek és népcsoportok megkülönböztetett támogatását sürgeti mintegy kisebbségvédelmi logika szerint*”⁶⁶. Úgyhogy aki **kereszténydemokratának vallja magát, akkor az kénytelen ezekhez az elvekhez igazodni**, de ezek a kritériumok (talán a 2.) pont részét képező abortuszjog kivételével) tulajdonképpen annak a most már több, mint 60 éves európai liberális demokráciának is a meghatározó alapelvei, amelyek elsősorban amerikai minták alapján, a második világháború után a fejlett nyugat-európai demokráciákat, így az Európai Uniót is meghatározzák.

12.) Egy sajátos kereszténydemokrácia értelmezés⁶⁷

Eppen ezért különös megnyilatkozás az, „*hogy a liberális demokráciának van alternatívája, ezt úgy hívják, hogy kereszténydemokrácia, és a liberális elitet le lehet váltani egy kereszténydemokrata elitre*”, mert „*mondjuk ki nyugodtan, hogy a kereszténydemokrácia nem liberális. A liberális demokrácia az liberális, a kereszténydemokrácia per definitionem nem liberális, ha úgy tetszik, illiberális*”. Az ugyan igaz és számos konzervatív populista számára nyomatékkal figyelembe ajánlandó észrevétel, hogy „*a kereszténydemokrácia nem arról szól, hogy hitelveket, ez esetben keresztény hitelveket védelmezzünk. A kárhozát meg az üdvözülés kérdésében sem az államok, sem a kormányok nem illetékesek*”, viszont a liberális

⁶¹ Többek között elfogadták a vallás- és lelkiismereti szabadságot (!), elítélték az antiszemitizmust (!), nem tiltották, hanem szabályozták a zsidókkal, valamint a többi nem keresztény vallású, jóakarátú emberrel és közösséggel való kapcsolatokat, a püspöki szinódusok elrendelésével megpróbálták tompítani a pápai tévedhetetlenség I. Vatikáni zsinaton (1870) kimondott ultramontanista elvét és hatályon kívül helyezték a tiltott könyvek listáját.

⁶² Pacem in Terris (<http://lexikon.katolikus.hu/>)

⁶³ Lukács László: A keresztény szabadság politikai dimenziói a felszabadítási teológia tükrében (<http://real.mtak.hu/> – 2014)

⁶⁴ Tomka Miklós–Góják János: Az Egyház társadalmi Tanítása (Szent István Társulat – 1993.; 18. oldal)

⁶⁵ Forrás: William J. Byron SJ – A katolikus társadalmi tanítás tíz építőköve (Mérleg – 1999/3.)

⁶⁶ Tomka Miklós–Góják János: Az Egyház társadalmi Tanítása (Szent István Társulat – 1993.; 14. oldal)

⁶⁷ A fejezet külön nem jelzett idézetei Orbán Viktor beszédéből valók a XXIX. Bálványosi Nyári Szabadegyetemen – 2018.07.28. (<http://www.kormany.hu/>)

demokrácia pontosan az a konszenzuson alapuló politikai rendszer, amely a jelenlegi európai hagyományai alapján egyaránt egyesíti magában a kereszténydemokrata, szocialista és liberális értékeket is. Továbbá a jelenlegi kereszténydemokrácia „per definitionem” számos elemében ugyanúgy liberális (lásd szabadság, egyenlőség, testvériség elveit), mint ahogy a liberalizmus, a szocializmus, vagy a szociáldemokrácia esetenként kereszténydemokrata (például szolidaritás és kisebbségvédelem) értékeket vall magáénak, de eszmei nézetkülönbségek esetén az Unió politikai rendszerét mindenképpen a kölcsönös kompromisszumok határozzák meg, az intézményi rendszer pedig vitathatatlanul liberális képződmény.

A liberális demokráciának ugyanis éppen az az egyik legfontosabb jellemzője, hogy nem „leradíroz”, hanem tárgyalásos megállapodásra törekszik, miközben semmiképpen sem ellenségnek tekinti a másik felet. Persze egy kereszténydemokrata vallhat magáénak illiberális gondolatokat is, de ettől még nem akarja megsemmisíteni magát a liberális demokráciát, mint ahogy az is illúzió, hogy „*a liberális elitet le lehet váltani egy kereszténydemokrata elite*”, hiszen ettől a politikai rendszer még egyáltalán nem változik, hiszen ezek az elitek ugyanannak a struktúrának az egyenrangú részei. Az olyan jellegű megfogalmazások, minthogy „*a liberális demokrácia a multikulti mellett áll, a kereszténydemokrácia pedig elsődlegesen ad a keresztény kultúrának*”, vagy „*a liberális demokrácia bevándorlás-párti, a kereszténydemokrácia bevándorlás-ellenes*”, és „*a liberális demokrácia a variálható családmódell mellett áll, a kereszténydemokrácia pedig a keresztény családmódell alapján áll*” teljesen légből kapottak, hamisak és félreértelmezéseken alapulnak, vagy csak csupán részgazságokat tartalmazhatnak. A bevándorlási kérdés és a globalizáció ügye nyilvánvalóan zagyvaság, miután már maga a kereszténység is „multikulti” és globalista képződmény, a bevándorlás-ellenesség pedig ellentmond az Egyház Társadalmi Tanítása szinte mindegyik alapelvének, amint arra Ferenc pápa is rendszeresen felhívja a figyelmet. A legfőbb kifogást jelentő variálható családmódell esetében pedig nem arról van szó, hogy a liberális demokrácia preferálja azokat, de miután sem kriminalizálni, sem orvosi eseként nem óhajtja diagnosztizálni az eseteiket, így csupán elismeri a létezésüket és a „jogegyenlőség” elve szerint jogilag is legalizálja a társadalmi jelenséget. Ez egyébként szintén része a társadalmi igazságosságnak és jogegyenlőségnek.

Fogalmi zűrzavarnak látszik az a kijelentés is, hogy „*a kereszténydemokrata politika azt jelenti, hogy a keresztény kultúrából kisarjadt létformákat kell védeni, nem a hitelveket, hanem az abból kinőtt létformákat. Ilyen az emberi méltóság, ilyen a család, ilyen a nemzet*”, hiszen bár egy kereszténydemokratának a politikában valóban nem a „hitelveket” kell védenie, de sem az emberi méltóság, sem a család és különösen a nemzet sem a keresztény kultúrából „kisarjadt életforma”. Kétségtelen tény, hogy az Egyház Társadalmi Tanításának is hangsúlyos eleme az emberi méltóság és a család is, de az előbbinek csak a sokszor kárhoztatott felvilágosodás adott – a túlvilági Isten előtti egyenlőségen túl – igazán evilági társadalmi értéket, míg az utóbbi több ezer éves fejlődése után csak a házasság intézményének 11. századi szabályrendszerével vált a keresztény kultúrkör jellemző és kiemelkedően védendő sajátosságává.

A nemzetnek pedig semmilyen kapcsolata sincs a keresztény kultúrával, azon túl, hogy a 19. században a birodalmakból létrejött európai nemzetállamok valóban keresztény vallásúak voltak, ha a reformáció vallásait a katolikusok a II. Vatikáni zsinatig eretnekségnek tartották is. A nemzettudat egy elsősorban érzelmi alapokon nyugvó identitás, míg a kereszténység, mint vallás, illetve ennek legfőbb képviselője az Egyház, mindenkor a nemzetek felett álló univerzális hatalom, amelynek nincs és nem is lehet – vagy csak másodlagosan, a hitnek alárendelt – nemzeti elkötelezettsége. **A Római Katolikus Egyház „mivoltánál fogva egyetemes, és mindenki szolgálatára küldetett. Sohasem azonosul egyes nemzetközösségekkel, hanem minden nemzetet, fajt és kultúrát befogad”.** Nem véletlen, hogy az Egyház Társadalmi Tanítása (pl.: „Populorum progressio” kezdetű enciklika „A népek fejlődéséről” – 1967) és a különböző pápai megnyilatkozások az utóbbi ötven évben rendszeresen figyelmeztetnek a túlzott nacionalizmus veszélyeire, hiszen „*ezen nem a haza jogos szerzetét vagy sajátosságainak nagybecsülését értjük, hanem másnak a mássága miatti elutasítását, hogy erősebben kényszeríthessük magunkat rá. E nézet szerint minden eszköz meg van engedve: a faj túlhangsúlyozása a nemzet és törzs azonosítására; a mindenki helyett gondolkodó és döntő állam túlzott tisztelete; egységes gazdasági modell kikényszerítése; a kulturális sajátosságok eltüntetése. Új pogányság, a nemzet bálványozása előtt állunk. A történelem azonban megmutatta, hogy a nacionalizmusból nagyon gyorsan totalitarizmushoz jutunk.*”⁶⁸

Tehát valóban, „*a kereszténység nem a nemzetek felszámolása útján akar eljutni az egyetemességhez*”, de például a világbékével szemben egyáltalán nem elsődleges hitel „*a nemzetek megőrzésén keresztül*” biztosítani bármit is. Ezzel együtt „*a hitbéli közösségeinket*” a vallásszabadság elvei szerint valóban „*védeni és erősíteni kell.*” Ez pedig ugyanúgy dolga a liberális demokráciában a kereszténydemokráciának, mint a liberalizmusnak, vagy szociáldemokráciának és szocializmusnak is. Úgy tűnik, hogy mindezek a populisták megnyilatkozások inkább a sajátosan értelmezett, de valós erkölcsi értékeken alapuló kereszténydemokrácia fogalomkör kisajátítását célozzák, és csupán a kereszténységen, a családokon és az európai nemzeteken kívüli **egyéneket és közösségeket próbálják meg stigmatizálni.** Így vélelmezett szándéka szerint inkább egy olyan „keresztény demokrácia” eszmerendszerének látszanak, amelyik nem mond semmit ennek a demokráciának a fentiekén kívüli jellemzőiről (például választások és intézményrendszer). Amennyiben ugyanis az a liberális demokrácia, úgy a populisták elvek jelentős része értelmezhetetlen ebben az eszmerendszerben. Ha pedig ez nem a liberális demokrácia, akkor meg valószínűleg nem kereszténydemokrata hatalomátvételtől szándékáról van szó, hanem valami egészen másról.

13.) A fékek és egyensúlyok rendszerének félreértelmezése

Hogy mi ez a más, arról elég jó képet kaphatunk az alábbiakból, amely szerint „*a fékek és ellensúlyok rendszerének csak az Egyesült Államokban van jelentése, illetve az elnöki rendszerekben, ahol két különálló szuverén egység létezik, azaz a közvetlenül választott elnök és a törvényhozás. Európában nem ez a helyzet, itt csak egy állam létezik, és sehol sincs fékek*

⁶⁸ Szent II. János Pál pápa beszéde a vatikáni diplomatáknak (1994.01.15) (Jegyzetek in Mérleg – 1994/1.)

és ellensúlyok rendszere', mivel minden hatalmat a parlament delegál. Ezen példák esetén sokkal helyesebb lenne az együttműködésről beszélni a fékek és ellensúlyok helyett. **A fékek és ellensúlyok rendszere egy amerikai találmány, amellyel Európa bizonyos szellemi közepszerűség miatt vett át és használ az európai politikában.** (...) *Vannak fékek és ellensúlyok az európai demokráciában, de az egész rendszert nem erre építették, hanem a parlament által jelentett népképviselőre.*"⁶⁹

Nagyon értékes és fontos dolog a népképviselő, a hatalmi ágak megosztásának elve azonban már a formálódó görög demokrácia jellemzője is volt, amikor a szolóni alkotmány (i. e. 594) bevezetésével a népgyűlésbe delegálható tagok köre bővítésre került, továbbá létrehozták az ebből választható 500-ak tanácsát és a független esküdtbírósgot, valamint szabályozták a választható személyek körét. A hatáskörök elválasztása azonban még így sem volt egyértelmű és a független működést az abszolút demokrácia keretei között olyan karizmatikus politikai személyiségek, mint például Periklész (i.e. 494-429), jelentősen és sikeresen tudták manipulálni. Ezt az elvet azután más európai gondolkodók elméletei alapján is **Montesquieu** (1689-1755) híres művében („A törvények szelleméről” – 1748) foglalta össze, majd valóban az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányának (1787) fontos, még részletesebben és pontosabban szabályozott eleme lett. Az alkotmány ezen részének magyarázatát **James Madison** (1751-1836), az „alkotmány atyja”, a későbbi elnök (1809-1817), egy újságcikk-sorozatban publikálta (1787-88).

Az eszmeileg tehát európai gyökerű, de utóbb valóban az amerikai alkotmányban részletesen szabályozott elvek egy részét azonban a formálódó európai liberális demokráciák is átvették. Így vált a hatalommegosztás elve a jogállamiság legfontosabb kritériumává, illetve a fékek és ellensúlyok rendszerének alapvető, kiindulási pontjává, amihez „*a kormányzat belső szerkezetét kell úgy felépíteni, hogy az alkotóelemek, kölcsönös összefüggéseik révén, a számukra kijelölt helyen megfelelő egyensúlyban tartásuk egymással*”. Mindebben a „*nagy nehézség a következő: először képessé kell tenni a kormányzatot arra, hogy irányítsa és ellenőrizze a kormányzottakat; másodszor rá kell kényszeríteni, hogy ellenőrizze saját magát. A néptől való függés kétségkívül a kormányzat első számú ellenőre, de a tapasztalat arra tanította az emberiséget, hogy szükség van kiegészítő óvintézkedésekre is. (...) A leghatékonyabb biztosíték az ellen, hogy minden hatalom fokozatosan egyazon ágazatban összpontosuljon, mégiscsak az, ha megadjuk a hatalmi ágak irányítóinak a szükséges alkotmányos eszközöket és személyes indítékokat ahhoz, hogy ellenálljanak a többiek hatásköri túllépésének.*” Ennek alapja, hogy „*az emberi érdeket össze kell kapcsolni az alkotmányos jogokkal*”⁷⁰. Az új alkotmány eszerint nemcsak intézményileg különítette el a hatalmi ágakat, illetve a hatáskörükbe tartozó jogosultságok körét, hanem meghatározták a választás módját, rendszerességét, a választható/kinevezhető személyek kritériumait, továbbá többek között a kinevezések időtartam hatályát.

Az alapelvek szerint a négy alapvető hatalmi ág közül háromnak (a végrehajtó, a törvényhozó hatalom és a bíróságok) a gyakorlását egymástól nemcsak jogilag, hanem elméleti működésében és a személyi összefonódások kiküszöbölésével is külön kell választani, hogy szabadon, függetlenül és elfogulatlanul kontrolálhassák a regnáló hatalom és az állampolgárok viszonyainak törvényességét, aminek alapelveit amúgy az Alkotmányban is célszerű írásban rögzíteni. A rendszer egészének nagyon leegyszerűsítve az a legfőbb célja, hogy őrizze annak megvalósulását, hogy a politikai elit sohasse élhessen vissza a hatalmával, a törvénszegő bűnösöket pedig valóban megbüntessék. A legfőbb alap „*a kormányzati hatalom különféle ágazatainak egymástól elválasztott és megkülönböztetett működéséhez*”, hogy „*minden hatalmi ágnak érvényesítenie kell tudnia a maga akaratát, és ezért úgy kell azokat létrehozni, hogy az egyes ágazatok tagjainak a lehető legkevesebb szerepe legyen a többi ág tagjainak a kinevezésében*”⁷⁰. A negyedik hatalmi ágat jelentő sajtó szabadságát pedig a szólás és véleményszabadságra, valamint a gazdasági életre vonatkozó törvényi és versenyfelügyeleti előírások szabályozzák. A jogrendszer legalapvetőbb törvényességi felügyelője az Alkotmánybíróság, illetve az Amerikai Egyesült Államokban a Legfelsőbb Bíróság.

Az Amerikai Egyesült Államokban – a magyar rendszerrel szemben – nemcsak a képviselőket (törvényhozók), hanem magát az elnököt (végrehajtó hatalom) is közvetlenül választják. A magyar miniszterelnök szerint, tehát a fékek és ellensúlyok rendszerének csak itt van jelentősége, mert két hatalmi ág is – önálló és elkülönült jogosultságokkal is – megtestesíti a népszuverenitás elvét. Az amerikai elnök megvétózhatja a Konvencióban elfogadott törvényeket, de azokat kétharmados többség esetén másodszor már köteles elfogadni, ezzel szemben például önállóan köthet nemzetközi szerződéseket, és a Legfelsőbb Bíróságba is önállóan jelölhet bírót, de ez utóbbit már a Szenátussal is jóvá kell hagyatnia. Magyarországon viszont csak a képviselőket választják közvetlenül, ettől kezdve minden kodifikációs és kinevezési jogkör négy évig a parlamentnél van (még a köztársasági elnök jelölésnek joga is), vagyis a rendszer abszolút egypólusú. Az azonban csúsztatás, hogy ebben az esetben nincs értelme a fékek és ellensúlyok rendszerének, mert a népképviselő határoz meg mindent. A szabályrendszer legfőbb korlátozó célja éppen az, hogy **semekkorra mértékű többség se dönthessen minden esetben egyoldalúan a kisebbség rovására**. Ebben az esetben éppen hogy még inkább szükség van a fékek és ellensúlyok rendszerére, mert a rendszer még csak nem is kétpólusú, ahol a pontos hatalommegosztás is önkorlátozó erővel bír. Az egypólusú rendszer veszélyeire már Montesquieu is figyelmeztetett, hiszen szerinte „*ha nem volna uralkodó és a végrehajtó hatalmat a törvényhozó testületből választott néhány személyre bíznák, nem volna többé szabadság, mert a két hatalom egybefolyódnék. Ugyanazok a személyek vennének néha és vennének mindig részt az egyik és a másik hatalom gyakorlásában*”⁷¹. Mennyire igaz lett...

Az 1989-ben életbe lépett magyar rendszerváltó „történeti alkotmány”, amit utóbb illiberális módon hatálytalanítottak (2011), a jogállamiság intézményrendszerét és annak kontroll funkcióit is megalkotta. Ez utóbbi egyik legfontosabb korlátozó eleme volt **az un. „kétharmados” szabály**, amelyet annak tudatában határoztak meg, hogy a választási előírások alapján ekkora többség elérése gyakorlatilag lehetetlen. Minden olyan parlamenti jogkörű jogosultság,

⁶⁹ Orbán: a fékek és ellensúlyok rendszere csak amerikai találmány (<https://www.portfolio.hu/> – 2014.12.15.)

⁷⁰ James Madison: 51.szám – 1788.02.06. (in Föderalista; Európa Könyvkiadó – 1998; 379-381. oldal)

⁷¹ Montesquieu: A törvények szelleméről – I.kötet (Akadémia Kiadó, Budapest – 1962; 319. oldal)

hatáskör, kinevezés és kardinális fontosságú törvényi változtatást ez alá a korlát alá rendelték. A 2010-es kétharmados választói felhatalmazással azonban a magyar kormányzat nem élt a törvény szellemében joggal elvárható önkorlátozással, hanem a döntő többségére és a népakaratra hivatkozva szabadon és saját érdekei szerint módosított mindent minősített többséget igénylő törvényt, jelölő bizottsági összetételt, kinevezési jogosultságot, valamint törvényekkel módosította az intézmények, így ezúttal már a fékek és ellensúlyok további kontroll funkcióit ellátó törvényességi felügyeleti, vagy ellenőrző szervezetek működési szabályait is.

Mindezt a kétharmados felhatalmazással és a moralitás határait feszegető erős frakciófegyelemmel, amelynek révén Magyarországon a törvényhozó- és a végrehajtó hatalom teljesen összefonódott, ha úgy tetszik az előbbi a kétharmados többséggel az utóbbi kiszolgálójává degradálódott. A kormányzó párt saját szája íze szerint megváltoztatott mindent az alkotmánytól a választási szabályokig, a népszavazási lehetőségektől a bírák kényszernyugdíjazásáig, az ombudsmanok és egyházak számának csökkentésétől az egyetemi autonómia korlátozásáig, míg sok egyéb mellett legutóbb már a civil szervezetek működését is rövid pórázra fogták és a külföldi anyagi támogatásaikat megadóztatták. Mindezt látszólag teljesen törvényesen és jogszerűen, csupán a jogállamiság szabályainak totális semmibevevélével. A magyar parlamentizmusból az elmúlt nyolc év alatt **kigyomlázták a korporatizmus bármilyen megnyilvánulását**, pedig ez a liberális demokrácia egyik legfontosabb alapelve.

A jogállamiságon, a fékek és ellensúlyok rendszerében a hangsúly ugyanakkor nem a többségi elven, és nem csupán a törvényességen, hanem a megosztáson, a függetlenségen és elfogulatlanságon van, hiszen *„egy köztársaságban nagyon fontos, hogy a társadalmat ne csupán a vezetők zsarnoksága ellen oltalmazzák, hanem hogy a társadalom egyik részének is védelmet nyújtsanak a másik rész igazságtalan eljárásaival szemben. (...) Ha a többséget valamilyen közös érdek egyesíti, akkor a kisebbség jogai nem lesznek biztonságban”*⁷². A liberális demokrácia kisebbségvédelmi elvei pontosan azt szorgalmazzák, hogy a többség, vagy egy autoriter típusú vezető esetén a többség vezetője, akár törvényesnek látszó eszközökkel se terrorizálhassa, negligálhassa a kisebbséget és éppen ezért a független intézmények működésében az elfogulatlanságot, illetve a liberális demokrácia értékeinek megvalósulását, ha úgy tetszik, a törvények szellemét kell biztosítani. Hiszen a *„kormányzat igazi célja az igazságosság. A polgári társadalomnak is ez a célja. Mindig az igazságosság elérésére törekedtek, és arra is fognak törekedni, amíg el ne érik ezt a célt, vagy amíg a szabadság el nemvész útközben. Az olyan társadalmakban, amelyekben az erősebb csoport könnyen egyesíteni képes erőit és el tudja nyomni a gyöngébbet, éppúgy eluralkodik az anarchia, mint a természetes állapotban, ahol a gyöngébb embert semmi sem oltalmazza erőszakos föllépésétől”*⁷².

A magyar politikai berendezkedésben formailag rendelkezésre állnak a liberális demokrácia elvárt intézményei, csak éppen – amúgy valóban a „szellemi középszerűség” jegyében – eredeti funkciójukat nem látják el, mert minden szervezet (a törvényhozó parlament kiváltképpen) a végrehajtó hatalom (kormány), vagyis inkább annak vezetőjének irányítása és befolyása alatt áll. Ugyanez vonatkozik az ügyészségre, a bíróságokra, a törvényességi felügyeletet, vagy ellenőrzést ellátó szervezetekre, illetve a sajtó piaci úton történő befolyásolására is. Ez több, mint „együtműködés”, ez már – a de jure szándékkal szemben – valójában de facto alárendeltség, ami mindenképpen sérti a jogállamiság tisztaságát, hiszen *„ha a törvényhozó hatalom a végrehajtó hatalommal ugyanabban a személyben, vagy ugyanabban a hatósági testületben egyesül, nincsen szabadság, mivel attól lehet tartani, hogy az ilyen uralkodó, vagy az ilyen testület zsarnoki törvényeket fog hozni, s azokat zsarnoki módon fogja végrehajtani”*⁷³. A magyar miniszterelnök – az amúgy valós kétharmados felhatalmazásra hivatkozva – az ország teljes politikai rendszerét a befolyása alatt tartja és nemcsak a hatalmi ágak szétválasztásának elvét sérti meg, hanem egyre inkább a tudomány és az oktatás szintén liberális demokráciák alapértékének emlegetett „autonómiáját” is felszámolja.

A fentebb idézett állításban az is csúsztatás, hogy a jogállamiságban a fékek és egyensúlyok rendszerének fogalma egyet jelent a hatalmi ágak szétválasztásának elvével. Ez a fogalom azonban már sokkal szélesebb tartalommal bír, miután manapság már idetartoznak azok a kisebbségvédelmet szolgáló ombudsmanok, a valóban esetenként túlzásokba vitt politikai korrektség, az emancipációs mozgalmak, vagy a jogszerűséget, illetve a társadalmi igazságtalanságokat feltáró, a hátrányos helyzetűeket támogató, gondozó civilszervezetek, amelyek újabb, de ugyanolyan fontos alapelemei a liberális demokrácia működésének, mint az elkülönülő hatalmi ágak függetlenül működő intézményei. Csupa olyan, az utóbbi 30-40 évben létrejött intézmény és szervezet, amelyek kialakulásában nagy szerepe volt a '68-as mozgalmak hatásának, és amelyeknek egy jelentős része kívül esik a kormányzati hatáskörökön. Ezért egy autoriter típusú, központosításban érdekelt és a jogszerűséget a rend elvének alárendelő rendszer törekszik mindezek törvényi úton történő korlátozására.

Úgyhogy sajnálatos módon igazat kell adnunk annak a véleménynek, hogy Magyarországon *„csak egy állam létezik, és sehol sincs fékek és ellensúlyok rendszere”*, illetve *„vannak fékek és ellensúlyok”* a magyar *„demokráciában, de az egész rendszert nem erre építették, hanem”* egy autoriter jellegű politikai hatalom működtetésére. Ez az a rendszer, amelyik „álcivil” szervezeteket (lásd CÖF), áltudományos (pontosabban a politikai hatalom ideológiai érdekeit kiszolgáló) kutatóintézeteket (pl.: Alapjogokért Központ), a saját politikai elitje utánpótlásának szánt magán, vagy magánjellegű oktatási intézményeket (pl.: Nemzeti Közszoigálati Egyetem), vagy saját Művészeti Akadémiát hozott létre. Az érdekképviseleték közül csak azokkal áll szóba, akikkel előzetesen kiegyezett, megnyilatkozó politológusai inkább okos propaganda szócsövek, mint független szakértők, kormányzati képviselői a független, vagy ellenzéki sajtóval érdemben és gyakorlatilag nem állnak szóba, stratégiai kormányrendeleteiket és megállapodásaikat rendszeresen titkosítják és csak a nekik tetsző egyházakat támogatják, de nagyon, miközben a felekezetek körét törvényben és jelentősen csökkentették.

⁷² James Madison: 51.szám – 1788.02.06. (in Föderalista; Európa Könyvkiadó – 1998; 383-384.oldal)

⁷³ Montesquieu: A törvények szelleméről – I.kötet (Akadémia Kiadó, Budapest – 1962; 313. oldal)

14.) Utójáték, avagy el kell-e, el lehet-e törölni '68-at ?

A 2000-es évek elején tehát az iszlám terrorizmus aktivizálódása, a 2008-as gazdasági világválság, és az utóbbi években a világméretű migráció kiterjedése a liberális demokráciák gazdasági, szociális és politikai fundamentumait is megkérdőjelezték, ami az euró-atlanti övezet egyre nagyobb részében a **nacionalista jobboldali konzervatizmus** már jól ismert kliséit hangoztató politikai erők megerősödését eredményezték. Ez azonban most már párosult az etnicizmussal, az iszlamofóbiával és valamilyen hamiskás elitellenességgel is. Ugyanis csak az az elit nem jó, amelyik nincs velünk, vagy nyíltan ellenünk van; a baráti elittel semmi baj sincs, sőt azt – a szociális kiadások, a kisebbségvédelem és az oktatás fejlesztésének rovására is – támogatni kell... Az euro-atlanti globalizált gazdasági elitet pedig Magyarország tekintetében, a tőkeáramlás szabadságán, túl láthatóan nem érdeklik az Európai Unió liberális politikai, vagyis jogállamisági elvárásai.

Ez a konzervatív populista érvrendszer kiegészül – valamilyen álságos, álkeresztény megfontolásból is – a felvilágosodás, a francia forradalom, a '68-as eszmék és az utóbbiakból kinövő civil szervezetek, illetve irányzatok (pl. a feminizmus, valamint az emberi- és demokratikus jogvédelem tekintetében) elítélésével. Továbbá a bűnbak-váddal az állítólagos általános vallástalanságért és erkölcsatlanságért. „*Ennek az új jobboldalnak egyik alapvonása, hogy a társadalmi magyarázatokat felváltják a természeti vagy morális jellegű okkeresések (például a munkanélküliség oka nem a technológiai fejlődés és a kiszármányolás fokozódásának párosa, azaz hogy egyre kevesebben dolgoznak egyre többet, hanem hogy a 'munkanélküliek lusták', vagy a 'bevándorlók' valamiféle 'kulturális sajátosságukból' kifolyólag nem akarnak dolgozni). A '68-ból eredő erkölcsi nihilizmus ostromozását a francia új jobboldal közvetlenül az amerikai neokonoktól vette át, akik előszeretettel hangsúlyozzák, hogy a „flower power” generáció taszította Amerikát erkölcsi, politikai dekadenciába.*”⁷⁴

A hagyományosan liberális euro-atlanti övezetben viszont – a magukat vesztesnek gondoló és ezért egyre kiábrándultabbak körében – folyamatosan növekszik ennek a konzervatív jobboldali populista politikának a támogatottsága, amely az elit- és menekült ellenesség jelszavai mellett a „*hagyományos nemzeti identitás védelmét tűzte zászlajára, ami gyakran az etnikumhoz vagy a valláshoz kötődik*”. Ez a „*konzervatív-vallásos jobboldal*”⁷⁵ politika azért lehetett sikeres, mert „*lényegében azt üzeni, hogy egy nagy nemzet megbecsült, oszlopos tagja vagy, csak a külföldiek, a bevándorlók és az elit esküdtött össze ellened, ami miatt az országod már nem a tiéd, nem tisztelnek a saját földeden*”⁷⁵. Ennek jegyében a populista nézőpont a „*politikai korrektséget*” is cenzúranak minősítette, mert – azok egyes szélsőséges megnyilvánulásai esetében – esetenként valóban joggal váltottak ki ellenérzéseket és sokszor terelhetők el az igazi társadalmi problémákról a figyelmet. Ezzel szemben a manapság hallható szélsőséges populista megnyilvánulások – például az amerikai elnök esetében – néhányszor már ténylegesen súlyosan sérelmesen kisebbségellenesek bizonyultak, ami melegágya lehet a baljós emléktű rassista alapú nacionalizmus újjáéledésének.

Most a XXI. század második évtizedének végén, a '68-as mozgalmak félévszázados évfordulóján, a történelmi események némelyikének felidézésével – sok minden mellett – ennek a mostanság elveszni látszó **közösségi szolidaritási és kisebbségvédelmi elvnek** a kibontakozásáról, elterjedéséről érdemes megemlékezni, amely évtizedekre meghatározta a fejlett liberális demokráciák társadalmi berendezkedését. Az ünneprontó magyar miniszterelnök ezzel szemben, most növekvő európai támogatottságának biztos tudatában, a maga sajátos demokrácia felfogásával és „*illiberalizmusával*” együtt magabiztosan jelentheti ki, hogy „*az esély itt van. Nem egyszerűen a liberális demokráciának, az arra felépült liberális nem demokratikus rendszernek mondhatunk búcsút a következő év májusában, hanem a '68-as elitnek is úgy, ahogy van*”.

Ugyanakkor az Európai Parlament 2018.09.11-i ülésén, Strasbourgban megtárgyalta, majd másnap nagy többséggel, 448 igen, 197 nem, 48 tartózkodás mellett, elfogadta a „**Sargentini-jelentést**”, amely „*az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke (1) bekezdésének megfelelően az Unió alapértékeinek Magyarország általi súlyos megsértése egyértelmű veszélyének megállapításáról*”⁷⁶ szólt. A szavazás eredménye nyilvánvalóvá tette, hogy a mai magyar jogviszonyok mellett az országot jelen állapotában nem vennék fel az Európai Unióba. A jelentést elfogadásával az Unió választott parlamenti képviselők ítéletet mondta a magyar jogállamiság elmúlt nyolc évi állapotáról, így köztük a legtöbb kereszténydemokratát tömörítő és a magyar kormányzópartot is egyelőre még sorai közt tudható Európa Néppárt tagjai is, akik szintén nagy többségben a jelentés elfogadása mellett döntöttek (118 igen, 57 nem, 28 tartózkodás).

Mindezzel együtt a magyar miniszterelnök most kivárára játszhat, hiszen 2019 tavaszán lesznek az új Európai Parlamenti választások, és reményei szerint abban már a hozzá hasonló konzervatív populisták olyan fajsúlyos tömböt képviselhetnek majd, amelyek valóban eltörölhetik a liberális demokrácia, így a '68-as mozgalmak minden vívmányát. Lényegileg ugyanezzel a következménnyel járhat, amennyiben az európai liberális jobboldali kereszténydemokrata pártok esetleg úgy harcolnak majd ez ellen, hogy a választás legfőbb témáját jelentő migráció tekintetében kifogják a szelet a populisták vitorlájából és maguk is egy a „*Genfi konvenciót*” (1951), vagy az Egyház Társadalmi Tanítását, vagyis a humanus szolidaritás elvét sértő megoldás mellett kötelezik el magukat. Ez esetben azonban végképp megvalósulni látszik az az állítás, amelyet a jeles politikai elemző az Unió „*migrációs csúcson*” (2018.06.28) aláírt, és a mások által is bírált zárodokumentum tartalma alapján megállapított, vagyis „*az emberi szolidaritás – ha tetszik, a felvilágosodás és a humanizmus – leplezetlen, goromba fölmondása nyilvános, nyilvánvaló, tudatos. Hatalmas népi többség támogatja.*”⁷⁷ Vagyis „*a polgári demokrácia passzé, (...) a szabadelvű alkotmányosságnak mindemüttl kampec, a jogállam helyét egész Európában átveszi a rendőrállam (és jön majd a militarizmus is)*”⁷⁷. Na ez az, ami nem a vallási, hanem a civilizációs fogalmi értelmezés szerinti „*keresztény Európa*” valódi haláltusájának kezdetét jelenti majd...

⁷⁴ Balázs Gábor: 68-at végleg eltörölni... (Mozgó Világ internetes változat – 2008 augusztus; <http://epa.oszk.hu/>)

⁷⁵ Herczeg Márk: F.Fukuyama – Az identitáspolitika teheti tönkre a demokráciát (<https://444.hu/> – 2018.09.10)

⁷⁶ Judith Sargentini: Jelentés – 2018. július 4. (<http://www.europarl.europa.eu/>)

⁷⁷ Tamás Gáspár Miklós: Aquarius (2) – a mélypontnál lejjebb (<https://merce.hu/> – 2018.07.01.)

TARTALOMJEGYZÉK

1.) Bevezetés	1.oldal
2.) A vietnami háború és a béke-, illetve fekete polgárjogi mozgalmak összefonódása	2.oldal
3.) Amerikai szociális intézkedések 1968-ban és a neokonzervatív örökség	4.oldal
4.) A CIA, a harmadik világ és Che Guevara (1928-1967) '68-as mítosza	6.oldal
5.) '68, a maoizmus és a terrorizmus	7.oldal
6.) '68 és a kábítószer forradalma (flower-power 1.)	8.oldal
7.) '68 és a szexuális forradalom (flower-power 2.)	9.oldal
8.) '68 és a feminizmus	10.oldal
9.) '68, a prágai tavasz és a szovjet típusú kommunista illúzió kimúlása	12.oldal
10.) A liberális demokrácia világméretű diadala és bukása	13.oldal
11.) A Római Katolikus Egyház Társadalmi Tanítása és a kereszténydemokrácia	14.oldal
12.) Egy sajátos kereszténydemokrácia értelmezés	16.oldal
13.) A fékek és egyensúlyok rendszerének tudatos félreértelmezése	17.oldal
14.) Utójáték, avagy el kell-e, el lehet-e törölni '68-at ?	20.oldal
Tartalomjegyzék	21.oldal